

Arkeologisk undersökning

Kvarteret Göta

Arkeologisk undersökning inför uppförande av statliga
verksbyggnader inom södra delarna av Jönköpings
slottsområde, RAÅ 137

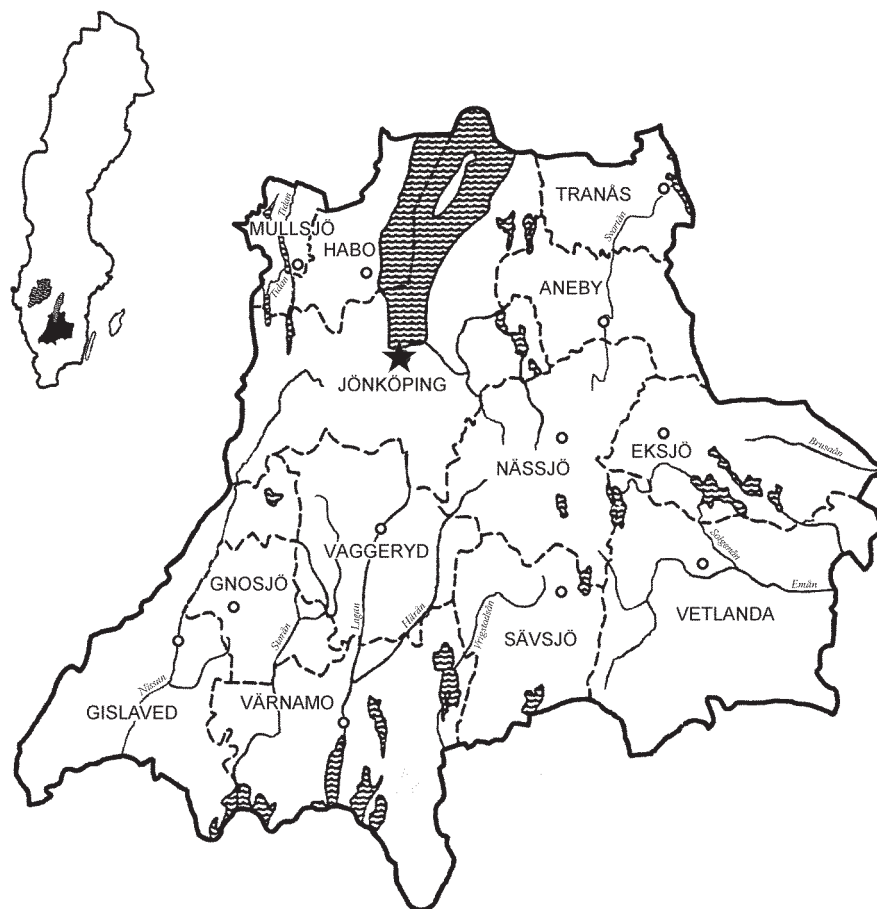
*Sofia församling i Jönköpings stad och kommun
Jönköpings län*

Arkeologisk undersökning

Kvarteret Göta

Arkeologisk undersökning inför uppförande av statliga
verksbyggnader inom södra delarna av Jönköpings
slottsområde, RAÄ 137

*Sofia församling i Jönköpings stad och kommun
Jönköpings län*

Rapport, foto och ritningar: Jan-Gunnar Lindgren, med bidrag av Rickard Wennerberg & Linnéa Kallerskog (kap. "Undersökningar inom det medeltida Jönköping"). Foto där angivet: Göran Sandstedt. Omslagsbild: Östra delen av kvarteret Göta från sydsydväst. Diabild nr 2
 Grafisk design: Anna Stålhammar
 Tryckning och distribution: Birgitta Blomkvist och Marita Tidblom

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
 Tel: 036-30 18 00
 E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
 Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2009

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Norra delen av kvarteret	7
Mellersta delen av kvarteret.....	7
Västra delen.....	7
Östra delen (fängelseområdet)	7
Vallgatan.....	7
Södra delen av kvarteret.....	9
Andra undersökningar.....	9
Undersökningar inom det medeltida Jönköping	9
Jönköpings slott och fästningssystem.....	12
Undersökningar av det södra fästningssystemet.....	14
Resultat.....	15
Norra delen av kvarteret	15
Schakt I, profil A.....	15
Schakt II, profil B	18
Schakt III, profil C.....	19
Schakt IV, profil D.....	20
Schakt V, profil E.....	22
Schakt VI, profil F	22
Schakt VII, profil G	23
Vallgatan, schakt XVIII.....	25
Schakt III, byggnadsrester	27
Mellersta delen av kvarteret.....	27
Västra delen.....	27
Östra delen (fängelseområdet)	28
Södra delen av kvarteret.....	28
Jönköpings slott.....	29
Historik.....	29
Byggnadshistorik	31
Fynd.....	34
Fyndlista.....	34
Sammanfattning.....	34
Administrativa uppgifter.....	38
Referenser.....	39
Tryckta källor	39
Otryckta källor.....	39
Arkiv.....	39
Kartunderlag.....	39
Figurförteckning.....	40

Bilagor

Bilaga 1. Plan- och profilritningar

FIGUR 1. Kvarteret Götas belägenhet i stadsdelen Väster i Jönköping. Skala 1:5 000.

Inledning

Denna rapport är en samrapportering av de undersökningar som gjordes i mitten av 1970-talet inom kvarteret Göta och angränsande gator i stadsdelen Väster i centrala Jönköping. Kvarteret är beläget på nordvästra sidan av Munksjön. Undersökningarna gjordes med anledning av nybyggnation inom kvarteret för de statliga verk som skulle inrymmas där. Nybyggnationen var för Skogs- respektive Lantbruksstyrelsen (nuvarande Skogsstyrelsen respektive Jordbruksverket) och undersökningarna bekostades av dåvarande Byggnadsstyrelsen.

Kvarteret Göta bestod av tre fastigheter (1–3). Före undersökningen av kvarteret revs en skolpaviljong och ett annex till fängelset, belägna i kvarterets nordöstra del. Centrala delen av kvarteret upptogs av länsfängelset. Utanför och väster om fängelset låg en envånings tegelbyggnad, som utgjort bostad för fängelsepersonal, tidigare verkstad för de intagna (SE FIGUR 5).

Större delen av norra och västra delarna av Göta (Göta 3) undersöktes mellan 5 mars till 23 maj 1973. Ca 2 700 respektive 2 400 m² kom att omfattas. Samtidigt pågick arbeten med kulvertnedläggning i Vallgatan, som alltså delvis kom att undersökas samtidigt. I mars året därpå kom resterande del av mellersta kvarteret, och som inte upptagits av cellfängelset, att undersökas. Här omfattades sammanlagt ca 2 400 m². Slutligen undersöktes södra delen av kvarteret (Göta 1 och 2) år 1976, varvid ca 2 000 m² omfattades. Vid alla dessa undersökningstillfällen var Jan-Gunnar Lindgren vid Jönköpings läns museum ansvarig.

Denna rapport bygger för kvarterets norra och mellersta delar till största delen på den arkivrapport, som Jan-Gunnar Lindgren upprättade efter undersökningens färdigställande. Även Stadsarkeologiskt Register (hädanefter kallat SR) för Jönköping, har utgjort rapportunderlag. Stadsarkeologiskt Register listar de arkeologiska insatser som genomförts inom Jönköpings stad. Också *Jönköping, Medeltidsstaden 58* (Areslätt 1984) har fungerat som underlag till denna rapport, som färdigställts av antikvarie Rickard Wennerberg vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Före undersökningen påbörjades i mars 1973 kände man till från befintligt kartmaterial att slottets sydvästra vallgravssystem nått in över kvarterets norra del. Målsättningen vid undersökningen var att konstatera förekomsten av befästningsverken till Jönköpings slott, före nybyggnation kunde företagas.

Det för undersökningen av angränsande kvarter (kv Gåvan och Gångaren) upprättade koordinatsystemet utsträcktes och användes även vid undersökningen av kv Göta. På planen över undersök-

FIGUR 2. Östra delen av kvarteret Göta från SSV. Dia nr 2.

FIGUR 3. Situationsplan över kvarteret Göta och dess förhållande till den förmodade utbredningen av borgområdet. Skala 1:5 000.

ningsområdet är även stadens koordinatnät inlagt.

En vid sydvästra sockeln på Stora Hotellet belägen fixpunkt med värdet +90.17 överfördes till grävningsplatsen. På planer och profiler är värden angivna i meter över havet. Grundvattennivån (fastställd av VIAK AB) var på +88,5–88,9.

Norra delen av kvarteret

Sju nord-sydliga schakt upptogs schakt (I–VII). De var 40 till 60 meter långa, 2–6 meter breda och 1,8–3,2 meter djupa. Schakt III utvidgade till en bredd av 6 meter för att komma utanför recent störning (nedgrävt rivningsmaterial). Schaktet upptogs i två etapper. I norr sparades ca 10 meter för att möjliggöra spontning. Sedan denna avslutats upptogs de återstående partierna i varje schakt. Efter undersökning av schakten visade sig de stratigrafiska förhållandena vara sådana att ytterligare en nedgrävning var önskvärd. Sedan hela ytan avbanats till schaktens bottennivå företogs nedgrävning inom området för schakt III, IV och VI. Sedan dessa undersökts och därefter igenfylts företogs den slutliga urschaktningen (efter grundvattensänkning), vilken kontrollerades.

Undersökningen var av utpräglad profilkaraktär, förutom i sydliga delen av schakt III, där murlämningar påträffades.

Profiler upprättades i varje schakt. Dessa ritades i skala 1:20 och fotograferades såväl i färg som svart/vitt. En eller två kulturpelare upprättades i varje schakt. En plan i skala 1:100 upprättades över undersökningsområdets norra och mellersta delar.

Mellersta delen av kvarteret

Västra delen

Sju schakt upptogs (schakt VIII–XIV). Schaktens längd varierade mellan 13 och 26,5 meter, bredden mellan 1,7 och 3,5 meter och djupet mellan 1,7 och 2,2 meter.

Östra delen (fängelseområdet)

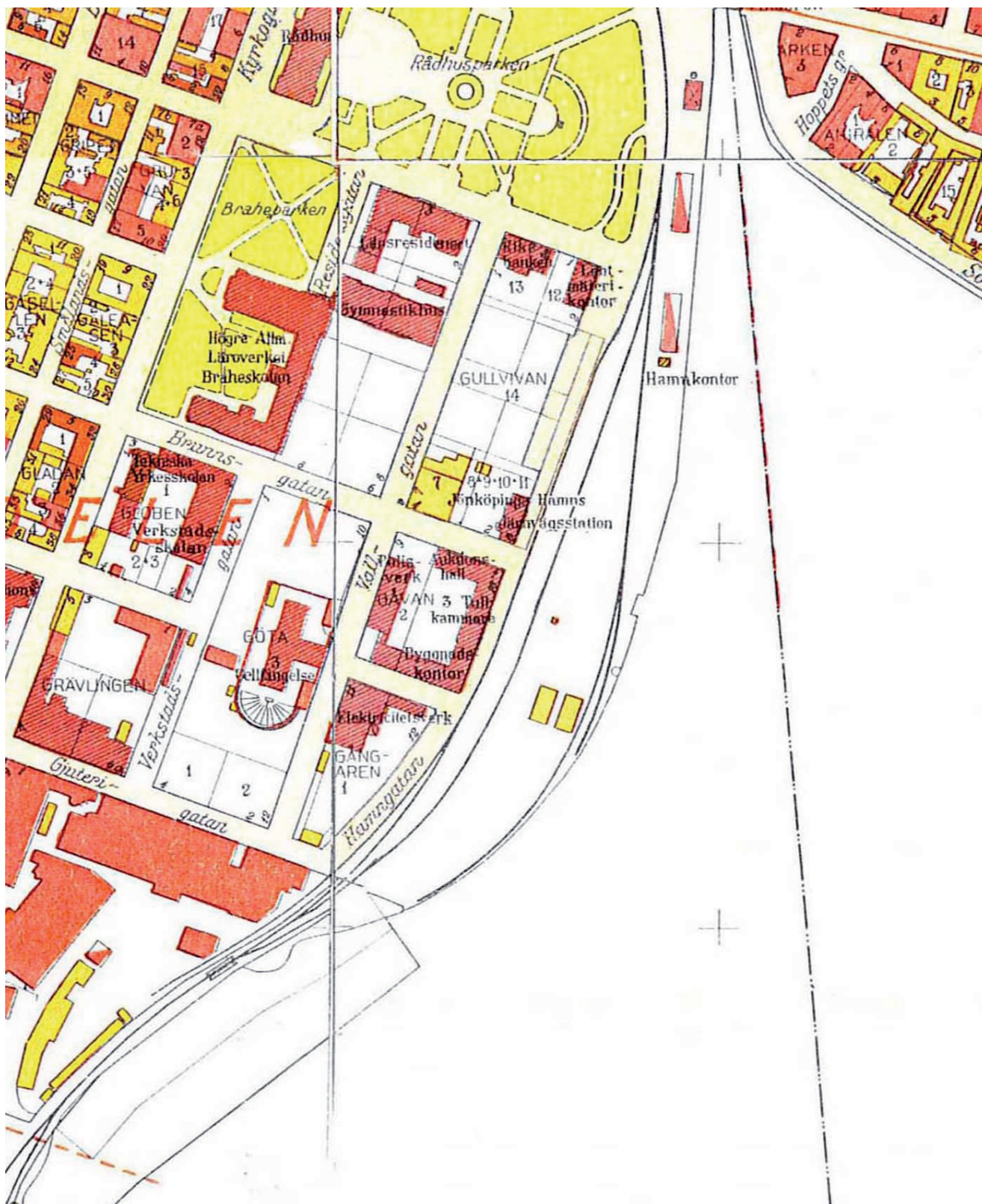
Rivningen av fängelsebyggnaden inleddes fjärde mars 1974. Den 25 mars påbörjades rivning av källare och grundmurar. Dessa arbeten kontrollerades kontinuerligt. Återstående område, som skulle utnyttjas, kontrollerades genom två öst-västliga schakt (schakt XVI–XVII), som var 13,5–15 meter långa, 1,5–2 meter breda och 1–1,5 meter djupa, samt ett nord-sydligt schakt (schakt XV), som var 17,5 meter långt, 1,5–2 meter brett och 1–1,5 meter djupt.

Vallgatan

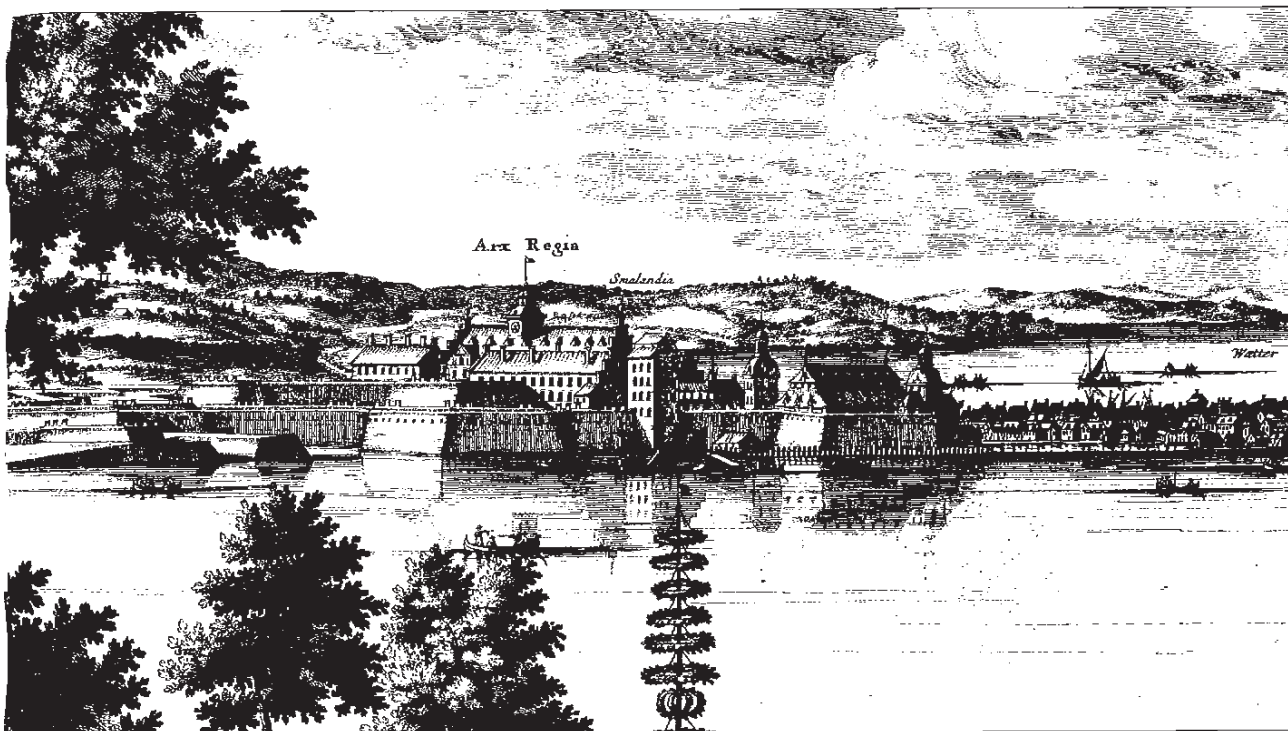
Samtidigt med undersökningarna av kv Göta (utom östra delen med fängelset) pågick kulvertnedläggning i Vallgatans hela längd från söder mot norr och avslutades halvvägs ute i Brunnsgatan (schakt XVIII). Dessa arbeten kontrollerades kontinuerligt, och

FIGUR 4. Fängelset i östra delen av kvarteret Göta före undersökningstillfället. Dia nr 304.

FIGUR 5. Detalj av Norsanders stadskarta från 1948, som visar den dåvarande bebyggelsen i området söder om Rådhusparken. Kvarteret Göta, (i mitten av kartan) mellan Brunnsgatan i norr och Gjuterigatan i söder, upptogs 1948 av cellfängelset och tillhörande mindre byggnader. Fri skala.

då de nådde vad som kunde bedömas som känsliga partier följdes arbetets hela gång.

Av hänsyn till kulvertarbete upprättades endast profiler över de partier, som bedömdes som väsentligast.

Södra delen av kvarteret

Denna del av kvarteret (kvarteret Göta 1 och 2) lämnades först undersökt 1973–1974 då den ej skulle bebyggas. 1976 kom dock även denna del av kvarteret att undersökas. Vid denna undersökning upptogs sammanlagt sex sökschakt och elva profiler upprättades. Sökschakten var ca 10–27 meter långa, 2–2,5 meter breda och ca 2 meter djupa.

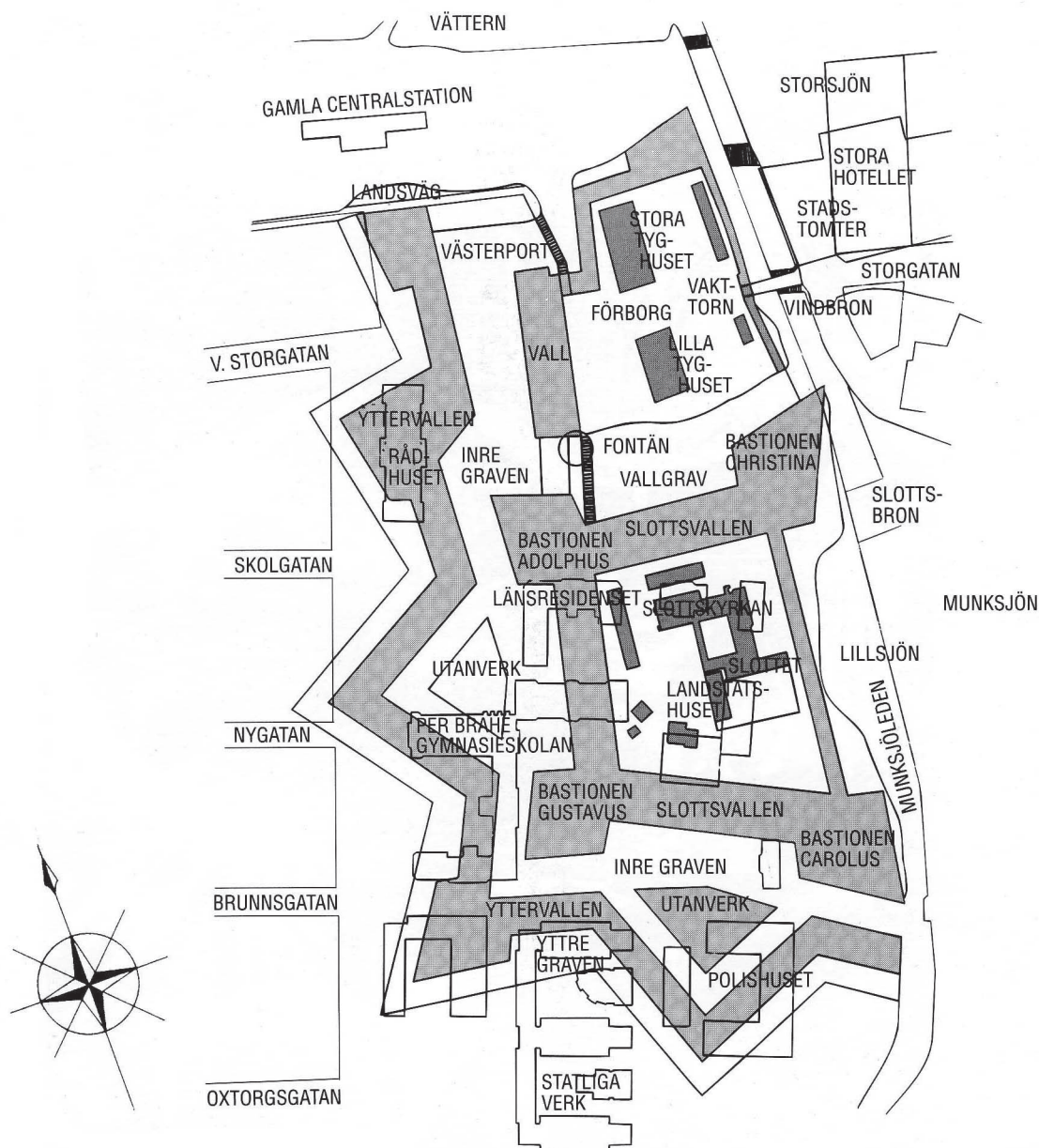
Andra undersökningar

Undersökningar inom det medeltida Jönköping

De senaste decennierna har ett tiotal större arkeologiska undersökningar genomförts inom Jönköpings medeltida stadsområde i stadsdelen Väster. Enstaka arkeologiska dateringar av byggnadslämningar finns från vikingatid–tidig medeltid. Dateringarna är spridda och alldeles för fåtaliga för att fastställa vad de betyder i en stadshistorisk beskrivning.

Bland hantverk har främst järnsmide och grytstöperi avtecknats i det arkeologiska materialet. Vad gäller järnhantering finns verkstäder etablerade redan under 1200-talets senare del som visar

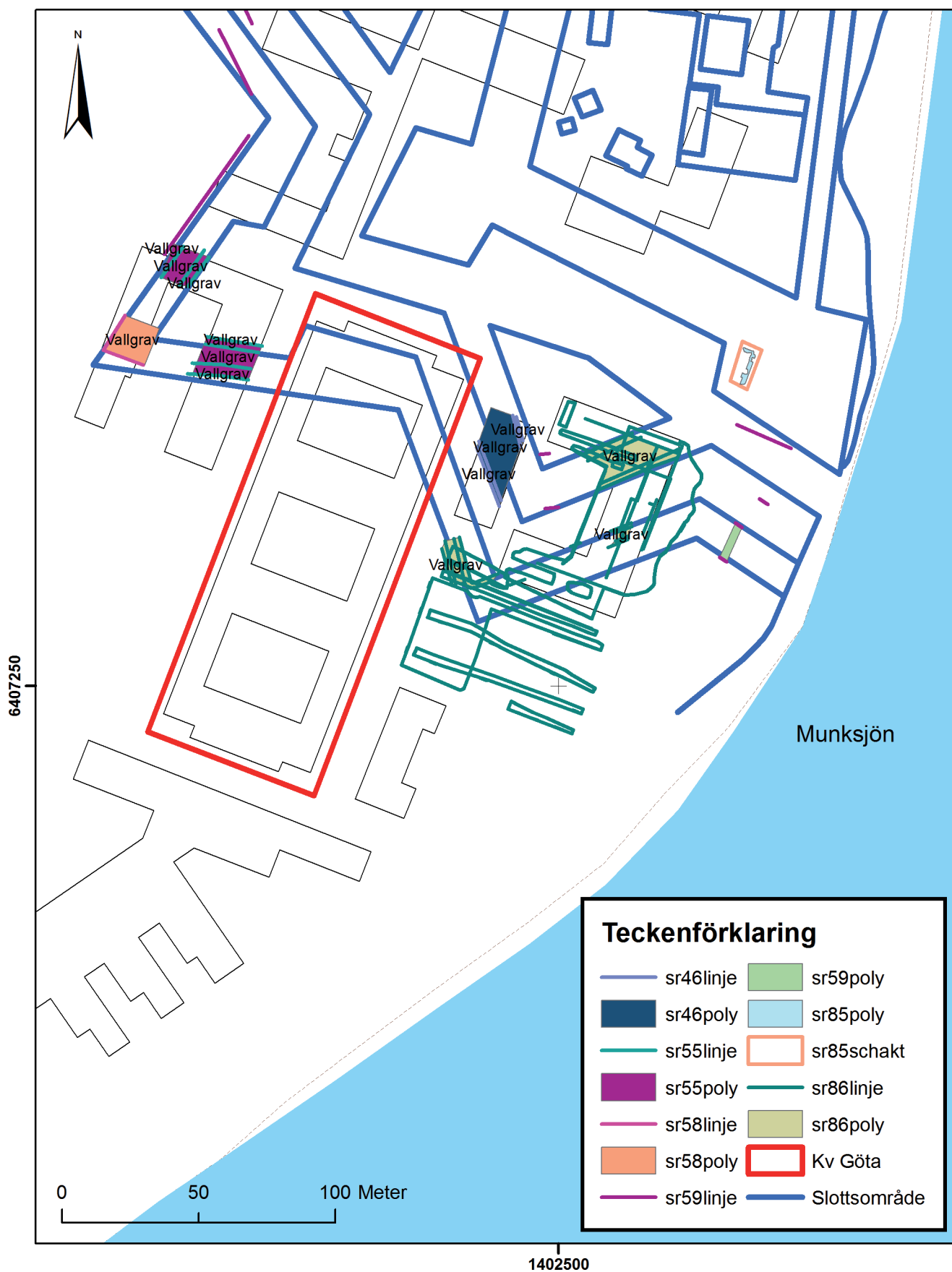
FIGUR 6. Detalj av den berömda avbildningen av Jönköping 1690 från Erik Dahlbergs *Suecia Antiqua et Hodierna*. Detaljen visar Jönköpings västra del med slottet, benämnt *Arx Regia*, från söder. Dahlberg tenderade att överdriva sina avbildningar i syfte att försköna och förbättra, men han var dock landshövding i Jönköpings län från 1687 och hade bevisligen själv uppehållit sig i staden och sett slottet med dess befästningar. Dessutom var han en erkänt skicklig fortifikationsingenjör, vilket hans utnämning till chef för fortifikationen 1674 vittnar om.

FIGUR 7. Jönköpings slott i relation till dagens stadsplan. Här är även namnen på de olika bastionerna markerade. Kvarteret Göta är i mitten längst ned i kartan vid de statliga verken. Det som här är betecknat utanverk kallas även raveliner. Bearbetad karta från Karlson 1996. Fri skala.

järnets betydelse i stadsgrundningsskedet och som utvecklas till en viktig näring i staden långt fram i tiden. Grytgjuteri är belagt från i huvudsak 1400-talets senare del, samt 1500-tal. Grytgjuteri har varit ett för staden betydelsefullt hantverk som också har funnits rikt representerat in i 1600- och 1700-tal.

Undersökningar av den medeltida stadens kyrkogård har visat intensiv gravläggning och de äldsta dateringarna antyder att kyrkan bör ha varit etablerad i Jönköping vid sekelskiftet 1100/1200. I nära anslutning till kyrkan har grundmurarna till ett stenhus undersökts från 1300-talets förra hälft. Byggnaden är preliminärt tolkad som

en befäst magasinsbyggnad. Bland de religiösa institutionerna har grundmurar efter en äldre kapellbyggnad tolkad som S:ta Gertruds kapell framkommit under Västra kapellet (Pettersson 1991). Vidare har rester efter en kyrkogård strax söder om stadens torg påträffats, möjligen tillhörande S:t Peders kapell eller Helgeandshuset.

Undersökningarna har i övrigt påvisat bebyggelselämningar från senare hälften av 1200-talet fram till 1600-talets början. Till de äldre lämningarna hör en gaturest av Store gatan, den huvudgata och del av Eriksgatan som löpte i öst–västlig riktning genom staden (Claesson 2008). Från ungefär samma tid härrör byggnader med nedsänkt golv, så kallade grophus, vilka inrymt verkstäder belägna i stadens västra utkant. Senare finns lämningar från byggnader uppförda i skiftesverk eller knuttimrat skick. Vidare har ett tjugotal stenkällare inrymda under såväl bostadshus som bodar påträffats utmed huvudgatan men också i mer skyddat läge längre in på tomterna. Det stora antalet stenkällare, varav merparten är uppförda under slutet av 1400-talet och 1500-talet, vittnar om ett expansionsskede i stadens näringsliv, vilket också kan ses i 1200-talets Jönköping.

Jönköpings slott och fästningssystem

Kärnan till slottsbyggnationen, som påbörjades under 1550-talet, var de klosterbyggnader som fanns i området. Efter hand kom slottet och dess omgivande befästningsverk att utökas. Byggnationerna av dessa skedde i omgångar, till stor del beroende på rådande läge i konflikterna med Danmark, men i mitten av 1600-talet började slottet utformas enligt rådande befästningsprinciper med dubbla vallgravar och raveliner för att erhålla ett bättre djupförsvar (se

FIGUR 9. Foto av modell av Jönköpings slott. Perspektivet är från Munksjön i öster. Översatt till dagens förhållanden är kvarteret Göta längst till vänster i bilden utanför och i anslutning till ravelinen. Foto: Göran Sandstedt.

FIGUR 10. Översikt över de arkeologiska undersökningarna i kvarteret Göta 1973–1976 (SR nr 89–91 och 97). I mellersta delen av kvarteret låg cellfängelset före undersökningen. Skala 1:1 000.

FIGUR 7). Även en förborg i norr mot Vättern tillkom. Efter att Jönköping förlorat sin position som gränstad genom frederna 1658/1660 förföll befästningsverken periodvis, för att vid krigstillstånd åter rustas upp.

Slottet fungerade från 1630-talet även som länsförvaltning och landshövdingeresidens. Inom slottet rymdes periodvis bl a tyghus och länsfängelse.

Allteftersom kom dock slottet att förlora sin funktion och under 1800-talet kom både slottsbyggnader och de omfattande fästningsverken sedermera att schaktas bort. Efter 1870-talet återstod ingenting av slottet eller dess utanverk. Ett exempel på detta är från Stadsarkeologiskt Register (SR) nr 6, över kvarteret Gymnastiken 1, 2 (senare kv Gullvivan), som härrör från Adolf Ljunggrens excerpter från Kungliga Bibliotekets samlingar. Följande är skrivet 1881:

Den största gymnastikbyggnaden i Sverige är troligen den som nu, till det yttres fullt färdiga reser sig å Jönköpings forna vallområde i vinkel med högre allmänna läroverket [nuvarande Per Brahegymnasiet]”...”År 1879 i juli började arbetet. För åstadkommandet av en jämn och likartad botten för grunden måste en del gamla fästningsmurar bortsprängas. Därefter lades grunden ända till 23 fots djup under jordytan med 9½ och 10½ fots bredd i botten och 5 fot i dagen. Detta grundläggningsarbete är ett av de vackraste som utförts.

Undersökningar av det södra fästningssystemet

Redan från och med första hälften av 1900-talet gjordes arkeologiska undersökningar inom stadsdelen Väster, främst i syfte att dokumentera delar av den medeltida staden. Även ett tidigt intresse för att dokumentera slottsområdet med dess utanverk fanns. Försök att rekonstruera slottsområdets utsträckning gjordes också och som del i detta genomfördes särskilda schaktningsarbeten för att försöka passa in slottsområdet i den dåvarande stadsplanen (se vidare nedan).

Först från och med sommaren 1972 bedrev Jönköpings läns museum regelmässiga arkeologiska undersökningar före markexploatering inom befästningsområdet. I juli 1972 påträffades murar till den sydöstra bastionen (Carolus) i samband med byggandet av ett polisbilsgarage (inom kv Gullvivan). Vid denna partiella undersökning framkom förutom murlämning efter bastionen även anslutning till södra kurtinmuren (SR 85). Partier av förborgen i norr påträffades i samband med telearbeten vid årsskiftet 1972/1973. Samtliga dessa grävningar utfördes under ledning av mag art Jens Bekmose.

1975 framkom delar av vallgrav och bastionen Carolus i samband med undersökningar inför den nya Munksjöleden längs med Munksjöns nordvästra strand (SR 96).

I september 1982 påträffades i samband med iordningställande av parkeringsplatser vid länsstyrelsen bl a en del av den södra

kurtinmuren. Även en del av muren i bastionen Carolus framkom här (SR 117).

Södra kurtinmuren hade även tidigare observerats vid provborringar inom fästningsområdet, likaså att graven varit beklädd med lera. Även del av en äldre grund inom slottsområdet hade observerats (SR 69).

Undersökningen av kv Göta får ses som en direkt fortsättning på undersökningen av kv Gåvan och Gångaren sommaren–hösten 1972. Vid denna undersökning framkom både delar av inre och yttre vallgravarna, samt den södra ravelinen (SR 86).

Redan tidigare hade dock observationer av vallgraven gjorts. Vid grundgrävning år 1936 för det gamla polishuset i kvarteret Gåvan 2 registrerades en del av den inre vallgraven samt den sydvästra begränsningen för den södra ravelinen (SR 46). Även i kvarteret Gåvan 3 kunde delar av inre vallgraven iakttas vid schaktningar 1947–1948 mellan gamla polishuset och tullkammaren (SR 59k).

Både yttre, respektive inre begränsning för den yttre vallgraven noterades och inmättes 1947–1948 av stadsingenjör Norsander och lektor Weiler vid schaktningar inom kvarteret Göta 3 (SR 59i–j).

Sträckor av både yttre och inre vallgrav registrerades av Norsander vid schaktningar öster om gamla hamnstationen år 1948 (SR 59 l–n). Vid dessa schaktningar framkom också en ca 22 meter lång murrest från yttersidan till bastionen Carolus södra fas.

Alla dessa inmätningar var del av särskilda schaktningsarbeten för rekonstruktion/inpassning av medeltidsstaden och slottsområdet i den dåvarande stadsplanen, vilket Norsander och Weiler ansvarade för.

I kvarteret Globen väster om kv Göta kunde vid grundgrävningar 1946–1948 partier av sydvästligaste delen av yttre vallgraven registreras, samt den sydvästligaste spetsen av yttre vallgraven (SR 55 och 58).

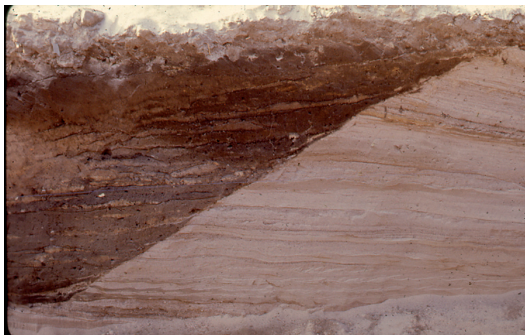
De undersökningar som gjordes 1973–1976 och som avhandlas i denna rapport kom även att införas i Stadsarkeologiskt Register (SR) för Jönköping. De undersökningar som är aktuella här benämndes SR 89a–f (norra delen av kv Göta), SR 89g (mellersta och västra delarna av kv Göta), SR 90 (Vallgatan), SR 91 (mellersta och östra delarna av kv Göta), samt SR 97 (södra delen av kv Göta).

Resultat

Norra delen av kvarteret

Schakt I, profil A

Schaktet upptogs i nordöstra delen av kvarteret. Det var 60 meter långt, 2,2–4,7 meter brett (bredast i söder) och 1,8–3,2 meter djupt (djupast i norr).

FIGUR 11. Del av profil B i schakt II med vallgravskant. Dia nr 58.

- I schaktet påträffades:
1. Yttre vallgrav
 2. Nedgrävning
 3. Inre vallgrav (södra kanten)

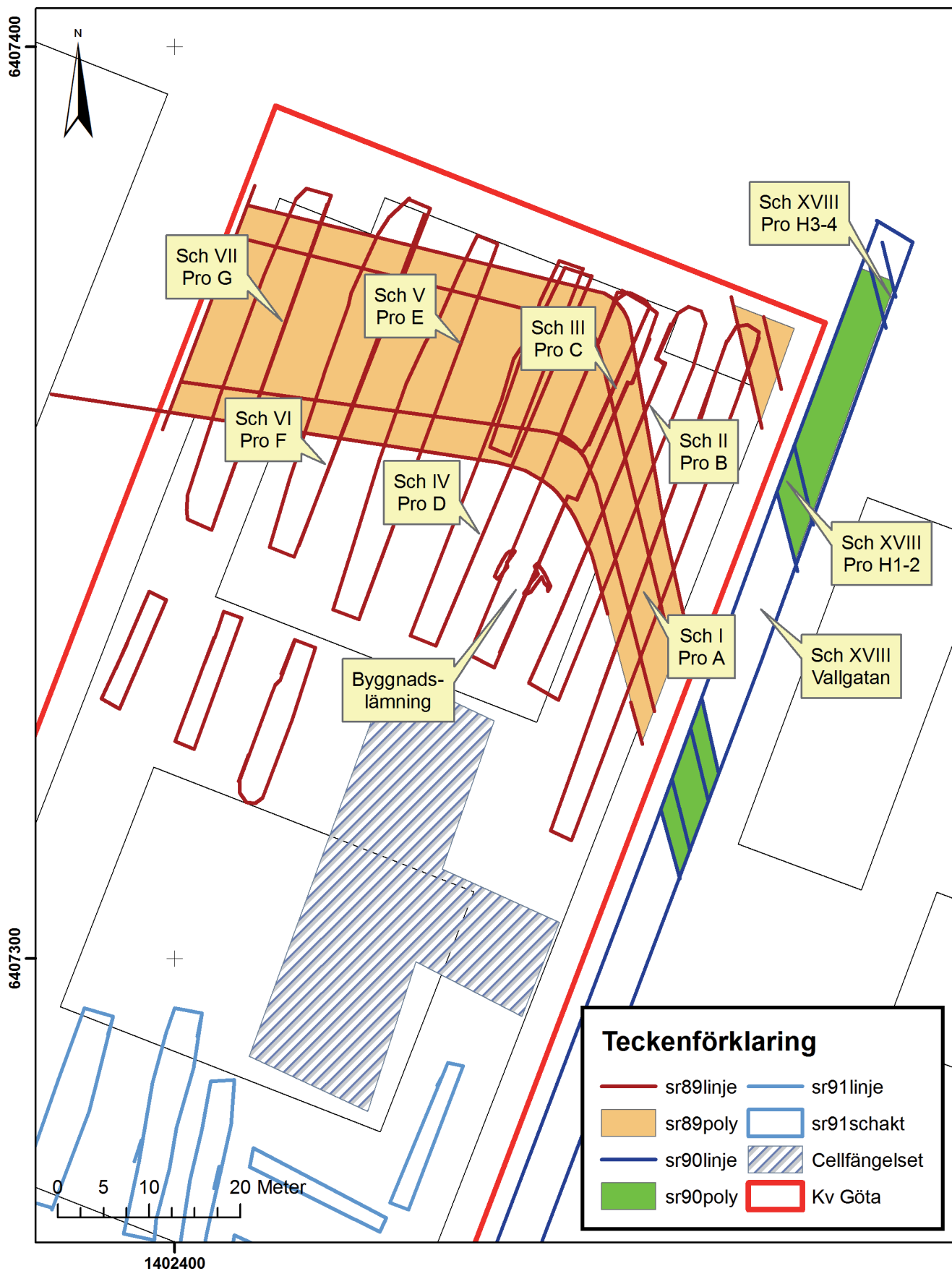
Materialet mellan de två första komplexen var orört (marina avlagringar), förutom störningar av recent karaktär: plintar, brunn, avloppsrör.

1. Nedgrävningen för yttre vallgraven stod i skarp kontrast mot omgivande marina avlagringar. Iögonfallande var att den norra kanten klätts med lera i stadgande/bindande syfte. Denna konstruktionsdetalj kunde för övrigt noteras i alla schakt. Sannolikt har även själva vallen varit lerklädd. Dess inre har sannolikt utgjorts av sand och torv, skriftliga uppgifter om ortsbefolkningens torvkörslor finns. Kantleran, som var hårt packad, var ljusbrun och något sandig. Ett mörkare skikt kunde iakttas. Detta planade ut och utgjorde gravens botten. Bottenskiktet ljusnade i söder (sandigare) och bröts av en recent nedgrävning (oljetank). Södra gravkanten utgjordes av mycket mörk, hård, fin sand med kraftig iblandning av småsten och en del tegelfragment. Den norra lermantlade gravkanten var bruten av nedgrävda betongplintar. Karakteristiskt för lermanteln var att denna vid packningen pressats ut i "tungor". Manteln vilade på ett lager mörkgrå något lerig sand.

Fyllnadsmassorna i graven, som huvudsakligen utgjordes av grusig, småstenig sand med inslag av puts och tegelfragment, var av relativt recent karaktär, sannolikt härrörande från raseringen av vallarna vid mitten av 1800-talet. Ett par krukskärvor av sen typ tillvaratogs (F7). Gravens botten (djupaste partiet) låg på ungefär +91,00. Nuvarande markyta ligger på ca +92,6.

För att säkra de stratigrafiska förhållandena under vallgraven upptogs en provgrop (PG2): klart orörda marina avlagringar kunde konstateras.

2. Efter yttre vallgraven vidtog (åt norr) ett ca 16 meter långt orört parti, förutom recenta störningar. Därefter påträffades en nedgrävning av sådana dimensioner att den först tolkades som inre vallgravens södra kant. Dess djup var påfallande. För att fastställa detta grävdes schaktet så djupt som säkerheten överhuvudtaget tillät. Trots ett schaktdjup av ca 3 meter kunde ingen botten noteras. En mindre provgrop (PG1) upptogs därför i schaktets mitt. Med ledning av denna kunde nedgrävningens botten bedömas befinna sig på ca +89,15, nuvarande markyta är på ca +92,5. Nedgrävningen begränsades mot de marina avlagringarna av ett längs dess kant kraftigt lager av mycket hård, mörkbrun, fin sand med någon uppblandning av småsten. Ett visst inslag av kol och tegelfragment förekom. Detta lager var kraftigast längs den sluttande kanten för att sedan att döma av provgropen tunnare ut mot botten. Materialet i nedgrävningen utgjordes av omväxlande ljus och mörk sand med inslag av småsten. Eventuellt kan en tvåstegsfyllning ha skett, en ho-

FIGUR 12. Översikt över schakt och profiler inom norra delen av kvarteret Göta. Pilarnas riktning visar också riktningen som profilerna dokumenterades. Se även BILAGA 1. På kartan är även slottsområdets förmodade utbredning markerat. Skala 1:600.

risontell lagerföljd kan tyda på detta. Jämfört med yttre vallgravens botten befann sig nedgrävningens botten ca 2 meter djupare.

3. Nedgrävningen tolkades som ovan nämnts först som inre vallgravens södra kant. Detta visade sig emellertid felaktigt. Sedan den slutliga avschaktningen av området företagits visade sig i dess nordöstra hörn ett lerparti av samma struktur som tidigare beskrivna lermantel längs yttre vallgravens norra kant. Det nu påträffade lerpartiet utgjorde inre vallgravens södra kant varför den tidigare påträffade nedgrävningen måste förklaras annorlunda. Den måste i alla händelser tillhöra ett äldre skede än inre vallgraven, då denna så vitt kunde bedömas skär nedgrävningen. Rester av nedgrävningen kunde iakttas på den vid slutliga urschaktningen uppkomna östra väggen (där alltså parti av inre vallgrav påträffades). Inga fynd gjordes, vilket skulle kunna underlätta tolkningen (och eventuellt relatera den till det skriftliga materialet). Vad gäller inre vallgravens struktur, djup osv var det här inte möjligt att få några upplysningar. Gravens absolut sydligaste del hade skurits. Den kunde istället följas upp i samband med arbetena i Vallgatan.

Schakt II, profil B

Schakt II upptogs 3–5 meter väster om schakt I. Dess längd var 45 meter och bredden 2,5–5 meter. Djupet varierade mellan 1,8 och 3 meter (djupast i norr).

- I schaktet påträffades:
1. Yttre vallgrav
 2. Nedgrävning (fortsättning på den i schakt I påträffade nedgrävningen)

1. Någon väsentlig skillnad mot de i schakt I konstaterade förhållandena rådde inte. Yttre vallgraven avtecknade sig skarpt mot omgivande orörda lager. Särskilt gällde detta den norra lerklädda vallgravskanten, som var helt intakt, till skillnad mot schakt I. Leran var mycket hårt packad och hade en något annorlunda struktur än i schakt I. Den var till färgen brungrå. Ett övre mörkare skikt kunde även här iakttas. Detta planade (som i schakt I) ut och utgjorde gravens botten, vars djupaste parti låg på +91,00, sålunda i stort sett samma värde som i schakt I. Bottenmaterialet tunnades ut mot söder och övergick i södra kantens material, som utgjordes av lerig, mörkt brungrå, fin sand med enstaka inslag av småsten, kol och tegelfragment. Den norra lermanteln underlag utgjordes i detta schakt, till skillnad mot schakt I, av brungrå mycket hård lera, i vilken överliggande lerlagers karakteristiska tungor pressats ut.

Vallgravspartiets södra del var skadat av sentida grävningar. Det primära fyllnadsmaterialet i graven utgjordes huvudsakligen av brun sand i olika nyanser med iblandning av småsten/grus och här och var ett visst inslag av tegel och kolfragment.

Även i detta schakt upptogs en provgrop (PG4) vid gravpartiets mitt. Klart orört material kunde, liksom i schakt I, här konstateras.

2. Norr om yttre vallgraven följde ett ca 3 meter långt orört parti varpå den i schakt I påträffade nedgrävningen vidtog. Nedgrävningens södra kant markerades inte av samma pregnanta material som i schakt I. Det utgjordes här istället av ljus, gråbrun, fin, lös sand med mörka strimmor och viss iblandning av småsten. Begränsningsmaterial av ungefär samma struktur som i schakt I vidtog istället något längre ner. Ingen botten kunde konstateras vid detta skede av grävningen. En provgrop (PG3) gav dock ungefär samma resultat som i schakt I: det vill säga botten kunde bedömas befinna sig på ca 89,1–89,2 (marknivå 92,2).

Schakt III, profil C

Första nedgrävningen

Från och med schakt III vidtog mer komplicerade stratigrafiska förhållanden, vilket nödvändiggjorde ytterligare nedgrävning sedan området schaktats ner till den första nivån. Dessa nedgrävningar företogs inom nordligaste delen av schakt III, IV och VI.

Schaktet upptogs 3–5 meter väster om schakt II. Längden var 44 meter, bredden 3–6 meter och djupet 1,7–2,3 meter. Schaktets stora bredd framtvängdes av recent störning.

- I schaktet påträffades:
1. Yttre vallgrav
 2. Nedgrävning (fortsättning från schakt I och II)
 3. Byggnadsrester (murlämningar)

1. Yttre vallgravens struktur avviker inte nämnvärt jämfört med schakt I och II. Förutom det faktum att den var helt oskadad sedan schaktet förskjutits utanför förstört område. Den i stort sett enda markanta förändringen utgör fyllnadsmassorna, vars struktur så gott som helt homogeniserats jämfört med föregående schakt. Det utgjordes till allra största delen av brun (ljusare och mörkare partier förekommer), relativt hård, grusig/småstenig sand. Den i schakt II noterade gråaktiga leran i norra gravkanten accentueras ytterligare i schakt III. Leran är här ljusgrå och mycket hård. Som tidigare finns ett övre mörkare skikt, som planar ut och utgör gravbotten i kombination med ett undre något ljusare lager av hård, mjälaktig, fin sand. Gravbotten i detta schakt låg på 91,10, d v s samma värde som i föregående schakt. Det övre mörkare skiktet fortsatte upp i södra kanten, där materialet dock antog en mörkare färg. Här kunde en viss förekomst av tegelfragment och benbitar noteras.

I detta schakt ändrar graven riktning. Från att tidigare haft en nordnordvästlig dragning viker den nu av mot väster. Samtidigt ökar dess bredd väsentligt.

2. I de föregående schakten kom efter norra vallgravskanten orörda partier. Schakt III uppvisade ett annorlunda förhållande. Orörda lager under gravbotten kunde konstateras fram till ungefär

början av norra kanten, Här vidtog (under gravbotten) mycket lös, ljusgrå, fin sand med strimor av grov sand/fint grus. Detta material fortsatte sedan åt norr så långt profilen ritades. Partiet norr om gravkanten upptogs av material av samma karaktär som i de föregående schakten. Den i schakt I och II påträffade nedgrävningen fortsatte alltså även i schakt III.

Även i detta schakt upptogs en provgrop (PG5), som visade en nedgrävningskant med sluttning åt väster.

3. Lämningarna som påträffades i södra delen av schaktet beskrivs separat.

Andra nedgrävningen

Schaktet upptogs i nordligaste delen och var 18 meter långt, 3–4 meter brett och 1–2 meter djupt (djupast i norra delen).

- I schaktet påträffades:
1. Nedgrävning (östra väggen)
 2. Nedgrävning av yngre datum (västra väggen)

Den i övre nivån påträffade nedgrävningens utsträckning kunde nu säkras i östra schaktväggen. Botten låg på 88,7, sålunda 0,4–0,5 meter djupare i detta schakt än vad som kunde uppskattas genom provgroparna i schakt I och II. Nedgrävningens bredd vid botten var ca 3,8 meter, bredden i översta delen av schaktväggen ca 7 meter. Nedgrävningens södra kant bröt klart orörda lager. Annorlunda var förhållandet vid norra nedgrävningskanten. Denna skar horisontellt avsatta lager, som utgjordes av brun, lös, något grusig/småstenig sand. Ett benfragment påträffades. Dessa lager utgjordes sålunda av fyllnadsmassor och var av stratigrafin att döma av äldre datum än nedgrävningen. Denna tycks ha fyllts upp söderifrån av lagringen att döma.

Västra schaktväggen visade en helt annan bild. Den tydliga nedgrävningen som fanns i östra schaktväggen syntes inte här. Visserligen var materialet omrört men inte alls av samma struktur som i östra väggen. Dock fanns även på västra väggen de lager som på östra väggen bedömdes som äldst. Dessa bryts av ett snett fallande lager av ljusbrun, lös, fin sand med täta strimor av fint grus, som eventuellt kan utgöra gränsen mellan äldre och yngre partier. Förhållandena på denna schaktvägg får kopplas med förhållandena i schakt IV–VII.

Schakt IV, profil D

Första nedgrävningen

Schaktet upptogs 3–4 meter väster om schakt III. Längden var 44 meter, bredden 3–4 meter. Djupet varierade mellan 2 och 2,6 meter.

En förändring av yttre vallgravens sträckning och bredd kunde konstateras vid jämförelse mellan schakt III och IV. Från att tidigare

FIGUR 13. Norra vallgravskanten i schakt IV, profil D, från SSV. Dia nr 146.

ha haft en nordnordvästlig riktning svängde den nu av mot väster. Samtidigt ökade bredden betydligt.

I schaktet påträffades: Yttre vallgrav.

Området söder om yttre vallgraven var orört. Resten av schaktet upptogs av yttre vallgrav. Som ovan nämnts ändrade graven riktning och bredd. Ytterligare skillnader kunde noteras. Den södra kanten, som i de föregående schakten utgjorts av ett relativt mäktigt lager av mörkbrun sand med iblandning av småsten och en del tegel och benfragment, tunnades ut och syntes i profil D som en knappt 0,2 meter bred remsa. Materialet var i stort sett det samma men något lösare till konsistensen. Bottennivån, som även den utgjordes av en ca 0,2 meter bred remsa, var dock betydligt mörkare, nästan gråsvart, och hårdare. Materialet var dock ungefär detsamma men ej så uttalat grusigt/småstenigt som kantens. Bottennivåns material fortsatte bort till gravens norra kant, där det successivt övergick i dennas lermantel, med sina karakteristiska ”tungor” och skiktning i ljusare och mörkare partier. Omrört material vidtog därefter norr om gravkanten. Detta utgjordes, på det lilla parti som återstod av schaktväggen, av ljusbrun till brungrå, småstenig lös sand. Gravens bottennivå låg på ca +90,9, en viss, fast ringa förskjutning nedåt jämfört med tidigare värden på +91,1–91,0.

Fyllnadsmaterialet i graven hade ytterligare homogeniserats jämfört med schakt III. Det utgjordes nu så gott som helt av brun, lös, relativt grov sand med inslag av småsten och grus. Mörkare partier av samma material kunde iakttas i norra delen av graven, där även ett lager med puts och kalkbruk förekom. Lagringen tydde på, att fyllningen av graven försigått från norr.

Omrört material kunde konstateras under gravbotten, och vad som var än intressantare var att södra gravkanten hade en fortsättning under den nivå, till vilken först grävts. Ytterligare en nedgrävning företogs därför.

Andra nedgrävningen

Schaktet upptogs med början några meter söder om södra gravkanten och drogs 20 meter åt norr. Bredden var 3 meter. Djupet var 1 meter i söder och ökade sedan successivt till 2,2 meter i norr.

I schaktet påträffades: Äldre byggnadsskede av yttre vallgraven

Som nämnts tidigare fortsatte södra kanten nedåt. Denna kunde nu följas upp. Materialet i den ”undre” kanten var ungefär detsamma som i den ”övre” men något mörkare. Någon lika klar ”bottenremsa” som i den övre nivån fanns inte. Gränsen mot orörd nivå var dock relativt tydlig.

Fyllnadsmaterialet var av ungefär samma karaktär som i den övre nivån. Vissa skillnader fanns dock. Det var ljusare till färgen och kraftigare uppblandat med grus och småsten. Även på denna nivå tycks fyllningen ha skett från norr. Botten låg på en ungefärlig nivå av 89,0, sålunda ca 2 meter under den övre nivån. En nedgräv-

FIGUR 14. Södra vallgravskanten i schakt V, profil E, från SSV. Dia nr 177.

ningskant kunde spåras i nordligaste delen av schaktet. Här rådde identiskt lika förhållanden som i schakt III:s västra vägg. Ett snett från norr fallande lager av lös, ljusbrun sand med strimmor av fint grus utgör skiljelinje mellan det ovan beskrivna fyllnadsmaterialet och horisontellt avsatta lager av så gott som identisk karaktär som i schakt III:s östra och västra vägg. Den ovan antagna nedgrävningskanten ligger omedelbart under övre nivåns norra vallgravskant.

Schakt V, profil E

Schakt V upptogs 6–9 meter väster om schakt IV. Det var 47 meter långt och 2,5–4 meter brett. Djupet varierade mellan 2 och 2,8 meter.

I schaktet påträffades: Yttre vallgrav

Partiet söder om vallgraven var orört förutom i sydligaste delen, där en mindre recent nedgrävning fanns.

Vallgravspartiets struktur avviker inte jämfört med föregående schakt. Det kunde dock konstateras, att graven hade en dragning åt söder, vilket medförde att ett något större parti norr om norra gravkanten kunde undersökas.

Gravens begränsning var av samma karaktär som tidigare. Det vill säga: södra kanten och botten med sin ca 0,2 meter breda remsa av mörk grusig/småstenig sand fortsatte bort till gravens norra kant, där den övergick i dennas lermantel. Den södra kanten fortsatte, som tidigare, nedåt.

Ingen förändring i gravens fyllnadsmassor förelåg. Gravens bottennivå låg på ca 90,7, sålunda en fortsatt lätt förskjutning nedåt.

Det något större parti norr om graven, som nu kunde undersökas till följd av vallgravens dragning åt söder, var av stort intresse. Det lager av från norr fallande ljusbrun, fin sand med strimmor av fint grus, som kunnat iakttas i schakt III:s västra vägg/undre nivå och schakt IV:s östra vägg/undre nivå, kunde följas upp i schakt V:s östra vägg/övra nivå. Även på denna nivå bröts horisontellt avsatta lager av samma karaktär som tidigare. Det snett fallande lagret passerar omedelbart norr om norra vallgravskanten.

FIGUR 15. Schakt VI, profil F, från NNV. Dia nr 200.

FIGUR 16. Södra vallgravskanten i schakt VI, profil F, från SSV. Dia nr 198.

Schakt VI, profil F

Första nedgrävningen

Schaktet upptogs 4,5–6 meter väster om schakt V. Det var 41,5 meter långt och 3–4,5 meter brett. Djupet varierade mellan 2 och 2,8 meter.

I schaktet påträffades: Yttre vallgrav

Partiet söder om vallgraven var orört. Inga större förändringar kunde iakttas jämfört med schakt V. Kant/bottenremsan hade dock fått en grå färgton. Gravens bottennivå låg på 90,8, alltså i stort sett samma värde som i föregående schakt. Den södra vallgravskanten fortsatte som tidigare nedåt. Ingen förändring av fyllnads-

materialet hade inträffat och ej heller av den norra vallgravskanten. Intressant är däremot att partiet norr om lermanteln med det tidigare beskrivna, från norr snett fallande lagret även fanns i detta schakt. Materialet ovanför och söder om detta lager är av identiskt samma karaktär som fyllnadsmaterialet i den undre nivån. Lagret bryter som tidigare horisontellt avsatta lager av samma karaktär som i tidigare schakt.

Andra nedgrävningen

Schaktet upptogs ett par meter söder om södra gravkanten och drogs 15 meter åt norr. Bredden sammanföll med övre schaktets bredd. Djupet i söder var 1,5 meter och i norr 2,6 meter.

I schaktet påträffades: Äldre byggnadsskede av yttre vallgraven

Den undre gravkanten skilde sig inte från den i schakt IV. Botten markerades av ett tunt lager brungrå sand innehållande rikligt med småsten. Detta bottenlager tunnades ut mot norr och utgjordes där huvudsakligen av småsten. Botten låg på nivå 88,6, sålunda ca 0,4 meter djupare än i schakt IV.

Som ovan nämnts är fyllnadsmassorna av samma karaktär som i övre nivån, norr om norra gravkanten.

Schakt VII, profil G

Schaktet upptogs 6–7 meter väster om schakt VI. Det var 40 meter långt och 3,5–4,5 meter brett. Djupet var 1,7 meter i söder och 2,6 meter i norr.

I schaktet påträffades: Yttre vallgrav

Partiet söder om graven var orört. I jämförelse med schakt VI hade inga större förändringar inträffat. Kant/bottenremsan var av samma karaktär, likaså den lerklädda norra gravkanten. Gravens bottennivå låg på 90,8, samma värde som i föregående schakt. Fyllnadsmaterialet var av samma karaktär, det vill säga gråbrun sand uppblandad med grus och sten. Ett visst inslag av tegel och putsfragment förekom.

Den södra gravkanten fortsatte som tidigare nedåt. Partiet norr om norra gravkanten var i huvudsak av samma struktur som i föregående schakt. Det tidigare beskrivna, snett fallande lagret fanns även i detta schakt men var här av betydligt mäktigare art. Även här bröts horisontellt avsatta lager.

Västlig spontvägg

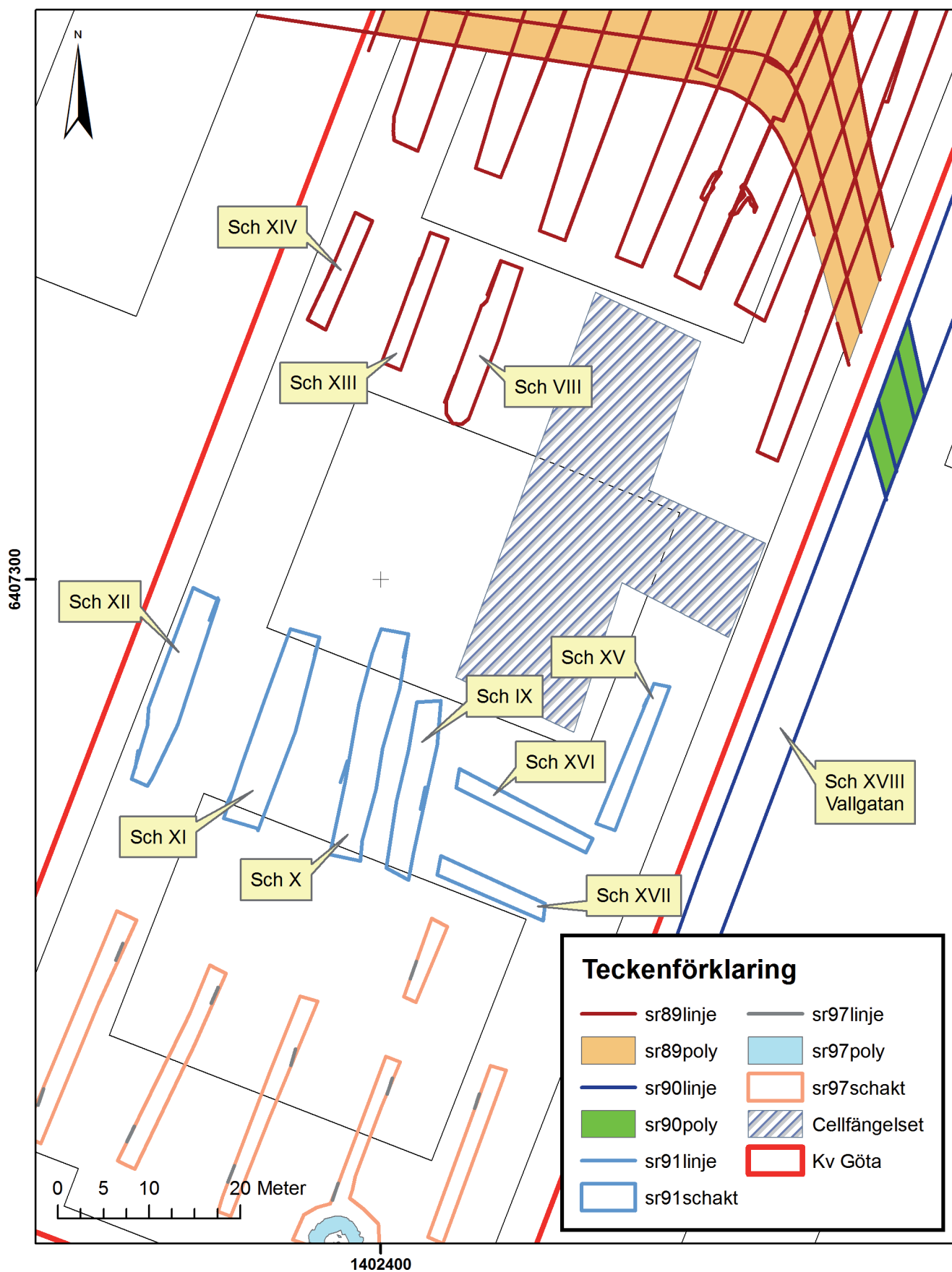
Vid spontväggen påträffades:

1. Yttre vallgrav och efter ytterligare nedschaktning
2. Äldre byggnadsskede av yttre vallgraven
3. Nedgrävning (av samma struktur som i schakt I-III)

Sedan området schaktats ned till de först upptagna schaktens bottennivå, inmättes yttre vallgraven vid västra spontväggen. Partiet

FIGUR 17. Södra kanten av yttre vallgraven från NNO. Dia nr 283.

FIGUR 18. Översikt över schakt inom mellersta delen av kvarteret Göta. Skala 1:600.

var av samma struktur som i schakt IV till VII.

Sedan området grundvattensänkts företogs ytterligare en nedschaktning, varvid möjlighet gavs att kontrollera förhållandena under vallgraven. Under bottenremsan vidtog som tidigare fyllnadsmassor av samma struktur som i föregående schakt. Det vill säga ljusbrun, grov sand med kraftig uppblandning av grus och småsten. Dess bottennivå hade dock höjts jämfört med schakt VI, där värdet var 88,6. Vid spontväggen var lägsta värdet 89,7. Eventuellt börjar nedgrävningens västliga begränsning här. En nordlig begränsning kunde även konstateras. I förhållande till övre nivå ansluter nedgrävningskanten för detta ingrepp till en punkt där gravens norra kant planar ut till botten. I de föregående schakten kunde konstateras en nedgrävningskant något söder om norra gravkanten. Nedgrävningen svänger sålunda av mot söder.

Norr om denna vidtog ytterligare en nedgrävning av samma struktur som påträffades i schakt I, II och III. Någon nordlig begränsning av denna kunde inte spåras, den fortsatte norr om undersökningsområdet (ut i Brunnsgatan). Dess botten låg på 88,6, det vill säga i det närmaste exakt samma nivå som i schakt III, där djupaste värdet var 88,7. På sträckan mellan schakt III och spontväggen är den eventuellt bortgrävd av efterkommande schaktningar för yttre vallgrav, såvida den inte gjort en kraftig böj ut i Brunnsgatan och sedan återigen dragits mot söder vid schakt III.

Vallgatan, schakt XVIII

- I Vallgatan påträffades:
1. Yttre vallgrav
 2. Inre vallgrav
 3. Ravelin

1. Samtidigt med arbetet på kv Göta pågick kulvertnedläggning i Vallgatan. Yttre vallgrav påträffades i relativt oskadat skick och kunde mätas in. Dess struktur avvek inte på något sätt jämfört med konstaterade förhållanden i schakt I-III. Fyllnadsmassorna utgjordes dock här av i huvudsak tegelskärv. Klart orört material kunde konstateras både söder och norr om graven. Även under graven vidtog orört material. Gravbotten befann sig på nivån 91,00, sålunda samma värde som i schakt I. Norr om graven vidtog en sträcka av ca 25 meter med orört material.

2. Därpå påträffades inre vallgravens södra kant, som liksom den yttre gravens norra kant var lerklädd och i övrigt av samma struktur med de karakteristiska "tungorna". Dimensionen avvek dock radikalt från yttre graven. Lermanteln var väsentligt mäktigare och utgjordes av mycket hård, mörkgrå lera. En säker bottennivå av inre graven kunde inte fås med hänsyn till kulvertarbetet. Det kan dock på rimliga grunder antas att den ligger på nivån 89,0–89,5, sålunda 1,5 till 2 meter djupare än yttre graven.

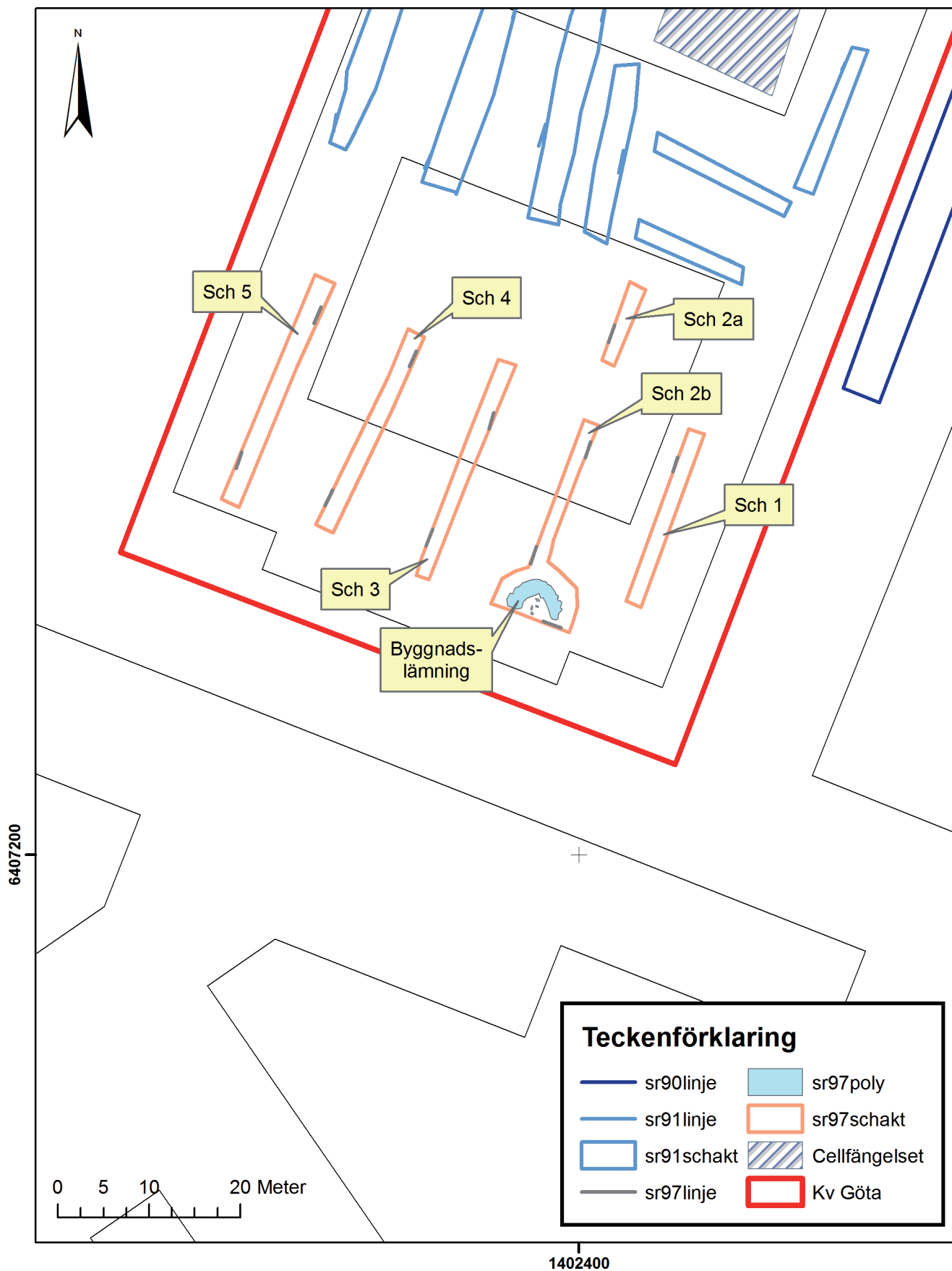
Två fyllnadsperioder kunde noteras. Det äldre fyllnadsmaterialet

FIGUR 19. Del av ravelinen synlig i Vallgatan, schakt XVIII, från SSV. Dia nr 293.

FIGUR 20. Översikt över schakt I-IV med murlämning efter byggnad, från S. Dia nr 238.

FIGUR 21. Översikt över schakt och byggnadslämning inom södra delen av kvarteret Göta. Skala 1:600.

utgjordes av gråbrun, lös, grov, stenig/grusig sand med visst inslag av tegelskär, putsfragment och benbitar. Detta fyllnadslager skildes från ett övre fyllnadslager av ett lager hård, lerhaltig, svart-grå sand. Sannolikt har detta lager uppkommit vid raseringen av vallarna. Det övre fyllnadsmaterialet utgjordes av brungul sand med iblandning av grus och sten.

Kulvertnedläggningen fortsatte halvvägs ut i Brunnsgatan, där grunden till den sydliga ravelinen påträffades. Den var delvis skadad av vattenledning. Liksom gravkanterna var den uppbyggd av hårt packad lera och hade även de karakteristiska tungorna. Materialet norr om ravelinkanten var omrört och utgjordes av gulbrun, lös sand. Materialet söder om ravelinkanten utgjordes av det ovan beskrivna primära fyllnadsmaterialet.

Inga spår efter den i schakt I–III och i västra spontväggen påträffade nedgrävningen kunde konstateras. Sannolikt är den här förstörd genom grävningen av inre vallgraven.

Schakt III, byggnadsrester

Vid grävningen av schakt III påträffades i dess södra del murlämningar, vilka utgjorde rester av en eldhärjad mindre byggnad. Anläggningen var skadad av rödragning, men torde haft en rektangulär form, ca 6 x 3,6 meter.

Lämningarna utgjordes av två murpartier, ett östligt och ett västligt, båda uppförda i kallmur. Särskilt väl var denna bevarad i västra murpartiet. Stenarna var flathuggna (särskilt de understa skiften) och lagda i fem skift. De var 0,2–0,6 meter stora. Ett fåtal sandstenar förekom. Muren var 3,6 meter lång, 0,7 meter hög och 0,6 meter bred. Det sydliga partiet av muren var täckt av ett kraftigt brandlager.

Östra murlämningen var ca 3 meter lång, 0,7 meter bred och 0,6 meter hög. Den var byggd i tre till fyra skift och i jämförelse med västra muren av klumpigare, 0,1–0,6 meter stora stenar. Från denna murs norra del utgick två tvärgående murpartier, en västligt gående 1,1 meter lång murrest samt en östligt gående ca 2 meter lång murrest. Även dessa bestod av i huvudsak klumpsten. Den sistnämnda muren hade en dragning åt söder.

Byggnaden har haft två rum och varit försedd med blyinfattade fönster, en mängd glasskärvor, många retuscherade, och smält bly påträffades (F1, F3). Några relativt oskadade glasbitar tyder på en triangulär infattning. Bland övriga fynd kan nämnas tre stengods-skärvor, eventuellt 1600-tal (F2).

FIGUR 22. Östra murpartiet efter byggnad, schakt III, från VSV. Dia nr 242.

FIGUR 23. Undersökningsområdet vid fängelset 1974. I bakgrunden pågår byggandet av de statliga verksbyggnaderna (idag Skogsstyrelsen och Jordbruksverket). Dia nr 310.

FIGUR 24. Källarmur efter fängelset från V. Dia nr 311.

FIGUR 25. Detalj av stadskarta från 1658 som visar den dåvarande utsträckningen för slottet (LM akt 06-JÖS-2). Norr är nedåt på denna karta. Fri skala.

Mellersta delen av kvarteret

Västra delen

Inom detta område upptogs sju schakt (schakt VIII-XIV). Dessa förlades till de partier av tomten som skulle bebyggas. Schaktens längd varierade mellan 13 och 26,5 meter, bredden mellan 1,7 och 3,5 meter och djupet mellan 1,7 och 2,2 meter.

I inget av schakten påträffades lämningar efter äldre bebyggelse. Ej heller rädde några exceptionella stratigrafiska förhållanden. På sina ställen kunde äldre markytor iakttas, särskilt i schakt XIII och XIV. Inga fynd gjordes.

Östra delen (fängelseområdet)

Ursprungligen var fängelset förlagt inom själva kärnfästningen och utgjordes där av två tvåvåningsbyggnader uppförda 1756 och 1784.

I samband med ny tomtreglering med anledning av 1854 års storbrand aktualiserades fängelsefrågan. 1856 godkände fångvårdsstyrelsen ritningar till nytt fängelse och i december 1859 kunde inflyttningen påbörjas.

Undersökningsområdet omfattade fängelsebyggnadspartiet och ett mindre område söder därom. Undersökningen utformades dels som schaktkontroll (a.) och dels som undersökning av samma typ som i övriga delar av kvarteret, d v s schakt upptogs (b.).

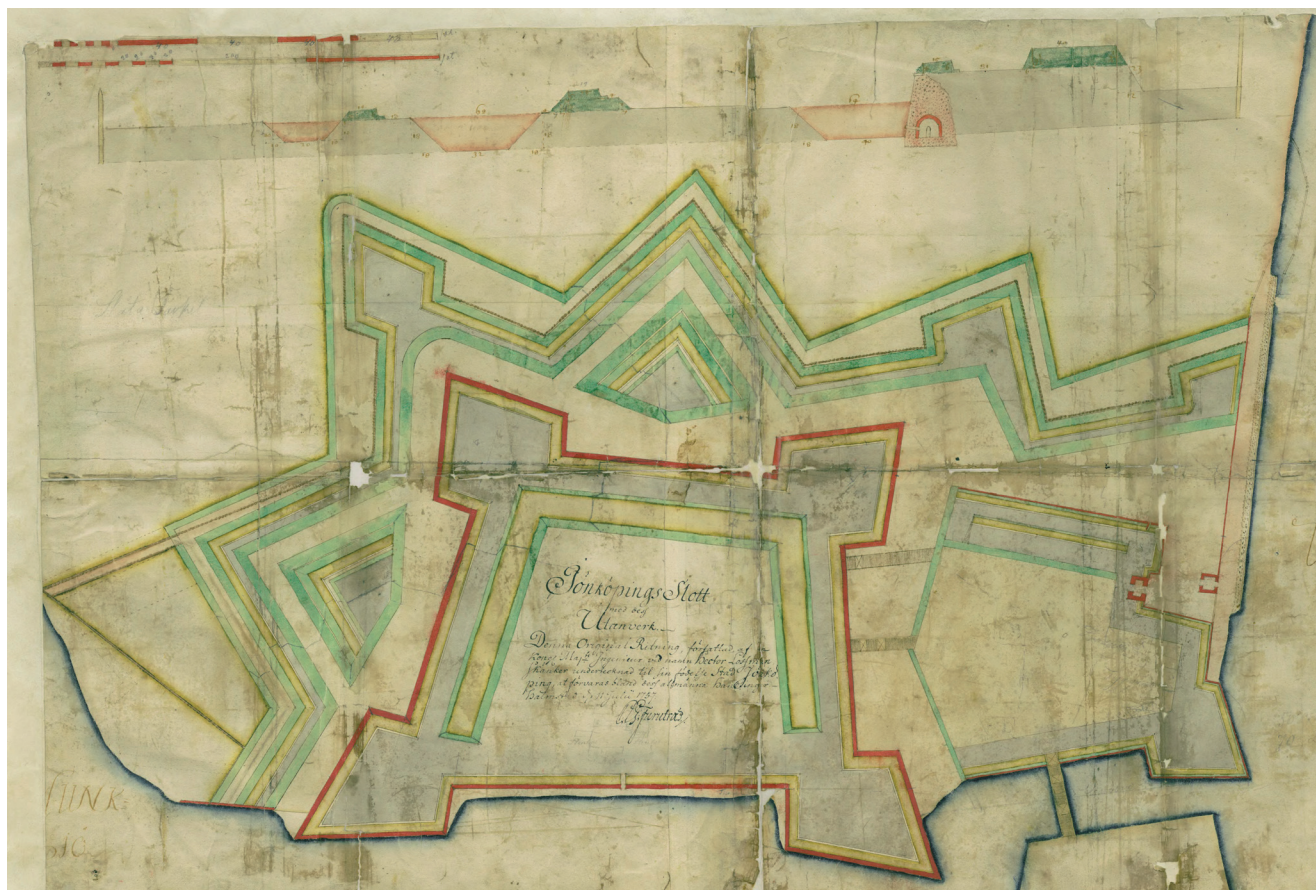
a. Under hela fängelset fanns källarutrymmen med betonggolv. Vid schaktningen kunde en äldre golvnivå iakttas. Denna utgjordes av kullersten och låg på nivån 91,9. Källaren var uppförd i tunnvalvsteknik. Grundmurarna var mycket kraftiga, ca 1 meter tjocka, och uppbyggda av råsten, som eventuellt tagits från slottsmurarna. Källarmurarna var putsade och uppbyggda av flat sandsten bundna med kalkbruk (F9). Under källargolvet vidtog orört material.

b. Återstående område undersöktes schaktvis (schakt XV-XVII). Inga spår efter tidigare bebyggelse eller annan verksamhet kunde iakttas. Under det ytliga rivningslagret vidtog i samtliga schakt orört material (kulturpelare 15, 17).

Slottets utanverk visade sig alltså ej fortsätta ned i mellersta delarna av kvarteret. Inga profiler upprättades, endast kulturpelare (nr 8–15, 17). Dessa är ej redovisade i denna rapport.

Södra delen av kvarteret

Denna del av kvarteret (kvarteret Göta 1, 2) undersöktes 1976 och omfattade sammanlagt ca 2 000 m². Sex sökschakt drogs (schakt 1, 2a–b, samt 3–5), vilka var mellan ca 10 och 27 meter långa, 2–2,5 meter breda och 2 meter djupa. Även elva mindre profiler upprättades i anslutning till schakten. I det sydöstra hörnet av undersökningsområdet (i schakt 2b) påträffades nordöstra delen av en större anläggning, bestående av två murlämningar i vinkel.

En större yta kring denna öppnades upp. Murarna var ca 6 meter långa, 1,3 meter breda, 0,2–1,1 meter höga. Inga daterande fynd framkom i resterna av byggnaden.

FIGUR 26. Slottskarta från 1757 (LM akt 06-JÖS-1) som dels visar slottet med dess utanverk, dels en genomskäring av verken (överst på kartan). Till höger på kartan är slottets förborg. Norr är till höger i kartan.

Jönköpings slott

Historik

Slottet har sitt ursprung i ett franciskanerkloster, sannolikt grundat 1283. I samband med reformationen övertog kronan klosterbyggnaderna, som sedan kom att utgöra grunden för Jönköpings slott. 1544 uppdrar Gustav Vasa till fogden Peder Nilsson att påbörja Jönköpings befästning. Arbetet kom att dra långt ut på tiden. Ständiga svårigheter med såväl materiel som arbetskraft försinkar arbetet. Det är först efter ca 10 år slottet står så färdigt att man kan börja bestycka det. Detta sker 1556, och sju år senare utbryter det nordiska sjuårskriget. Därmed ökar Jönköpings strategiska betydelse, och arbetet på slottet påskyndas under ledning av den nederländske byggmästaren Arendt de Roy.

I oktober 1567 blir läget akut för Jönköping. Danska trupper rycker fram längs Nissastigen mot Jönköping. Dess framryckning sinkas dock av svenska motstötter och envist försvar, bl a vid

FIGUR 27. Detalj från Ljunggrens atlas (LM akt LJ-147) över Jönköping från 1855. Fästningsvallarna med kvarvarande utanverk är tydligt markerade. Likaså är Albano på den södra ravelinen markerad. Albano var ett litet sommarvårdshus där serveringsverksamhet bedrevs under ett tiotal år i mitten av 1800-talet. 1860 flyttades vårdshuset till Bäckalyckevägen i samband med att fästningsområdet raserades (Johannesson 1945; Karlson 1996; Engkvist manus).

Dumme mosse. Den sålunda fördröjda danska framryckningen gav svenskarna möjlighet att bränna slottet och staden. Invånarna tar sin tillflykt till Visingsö.

Under en lång följd av år efter dessa händelser görs endast smärre konserveringsarbeten – förfallet sätter sin karaktär på slottet. Bakgrunden till det dalande intresset är den utrikespolitiska kursomläggningen under Johan III:s regering. Den svenska intressesfären förskjuts österut och Jönköpings slott förlorar sin strategiska betydelse. Slottets öden dikteras i hög grad av förhållandet till Danmark. Varje skärpning i förhållandet aktiverar slottsbyggandet. Hertig Karls (Karl IX) makttillträde kom att innebära ett ökat misstroende mot Danmark och följaktligen ett återuppvaknande intresse för slottets tillstånd. Byggmästaren Hans Fleming inkallas för att leda arbetet att återupprusta Jönköpings slott. Arbetet går som så ofta förr långsamt under ständiga besvär med anskaffning av materiel och arbetskraft. 1610 har dock arbetena framskridit så långt att slottet kan bestyckas.

1611 förklarar Danmark krig, och i juli 1612 närmar sig danska trupper Jönköping. Defaitismen griper ståthållarna på slottet, och begär att få spränga det. Kungen beordrar dock att slottet skall hållas till varje pris. Så skedde även. När danskarna anländer har staden bränts, men slottet står intakt och berett till försvar. Danskarna gör dock inget försök till stormning och avtågar efter ett par dagar. Efter dessa händelser inträder några decenniers relativt lugn för slottet. I norr förstärks dock slottet med en förborg.

När spänningen gentemot Danmark återigen ökar aktualiseras på nytt slottets tillstånd. En plan om fortsatt utbyggande av fästningen utarbetas av generalkvartermästaren Olof Hansson Örnehufvud, och från omkring 1640 och några decennier framåt i tiden pågår befästningsarbetet med skiftande intensitet. Frederna kring mitten av 1600-talet innebar att Sverige konstituerades som stormakt. De gränsförändringar dessa freder medförde resulterar i en markant förändring av Jönköpings strategiska betydelse. Belysande för detta är att i 1661 och 1662 års stater upptas garnisonsstyrkan på Jönköpings slott endast till $\frac{1}{4}$ kompani. Från att tidigare ha utgjort ett gränsfäste mot det danska väldet reduceras nu dess militära betydelse, vilket självfallet får effekt på slottets tillstånd.

Tanken att lägga ner verksamheten på slottet framkastas t o m (hemställan från K.M. till krigskollegium 26 maj 1660). Något beslut om detta fattas dock ej. Ett uppblossande intresse för slottet uppkommer under Karl XI:s tid och Erik Dahlberg får instruktion om att inkomma med en förslagsritning för slottets befästande. Ett förslag produceras även men kom sannolikt inte att förverkligas. De följande knappa tvåhundra åren kan karakteriseras som det sakta men säkra förfallets tid. Garnisonen dras ner. Slottets uppgifter blev av fredligare natur. Till slottet kom att förläggas depåer, länsarkiv och fängelse. Bränder bidrog till slottets förslitning. De definitiva

dödsstötarna kom under 1800-talet. Successivt raserades slottet på initiativ av de styrande i staden. Mur och vallmaterial användes exempelvis vid hamnbygge och vid byggandet av nytt tullhus och fängelse. 1871 hade den ovan jord synliga sista resten av slottet raserats: den nordvästra bastionen Adolphus.

Byggnadshistorik

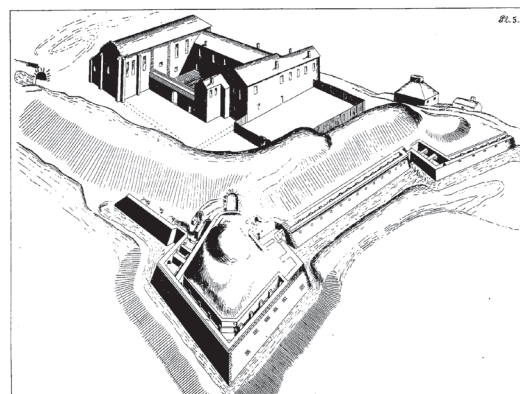
Här skildras byggnadsutvecklingen i stora drag. Någon detaljrikedom har inte eftersträfvats. Den huvudsakliga uppmärksamheten riktas mot de yttre försvarsverken, det vill säga det utanför kärnfästningen liggande systemet av gravar och vallar, då undersökningen av kv. Göta just berört partier av dessa. Slottsbyggnaderna lämnas helt åt sidan. Likaså görs ingen utredning om förborgens utveckling.

Kännedomen om slottet under dess första byggnadsskede är minimal, för att inte säga obefintlig. Några ritningar finns ej, eller har åtminstone ej påträffats. Den då rådande befästningsskolan föreskrev dock stora runda tornbyggnader, och det torde vara rimligt att anta att arbetena åtminstone till en början följt dessa riktlinjer även i Jönköping. Förmodligen har även en vallgrav projekterats.

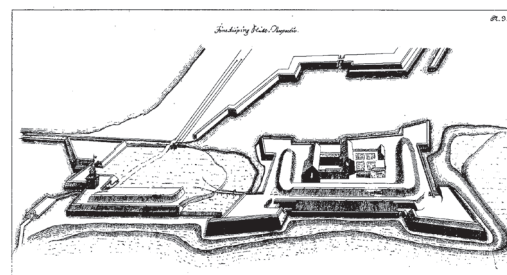
Mer gripbart blir slottet omkring sekelskiftet 1600. 1593 hade hertig Karl (Karl IX) inkallat byggmästaren Hans Fleming, samtidigt slottsbyggmästare i Vadstena. Det är under hans ledning som Jönköpings slott utvecklas till en befästning i nederländsk stil. Den äldre skolan hade visat sig otidsenlig med sina ringa möjligheter till flankerande eldgivning: de runda tornen gav ringa svängningsmöjligheter för artilleriet. Det nya kan karakteriseras med ett ord: bastionssystemet. Detta utarbetades ursprungligen av italienska fortifikationsingenjörer och vidareutvecklades så småningom i Nederländerna. En ritning från 1605 (utförd av Hans Fleming? se FIGUR 28) visade hur långt arbetet kommit detta år. Under detta år arbetades för övrigt med grundgrävning för västra kurtinmuren och murning på södra kurtinmuren och den sydöstra bastionen.

En fästning i typiskt nederländsk stil höll på att växa fram. Fästningsplanen utgjordes av en 4-hörning, där hörnen förstärkts med spetsiga, vinklade bastioner med konstruktionsdetaljer som möjliggjorde ett effektivt flankskydd. Kurtinmurarna, det vill säga murarna som förband bastionerna, var ännu inte helt utbyggda. Längst upp till vänster på ritningen syns det valv som ledde ut ur kärnfästningen. Vad som ur undersökningssynpunkt är särskilt intressant att konstatera är förekomsten av *en* grav som omgett fästningen utom i öster där Munksjön utgjort ett effektivt skydd.

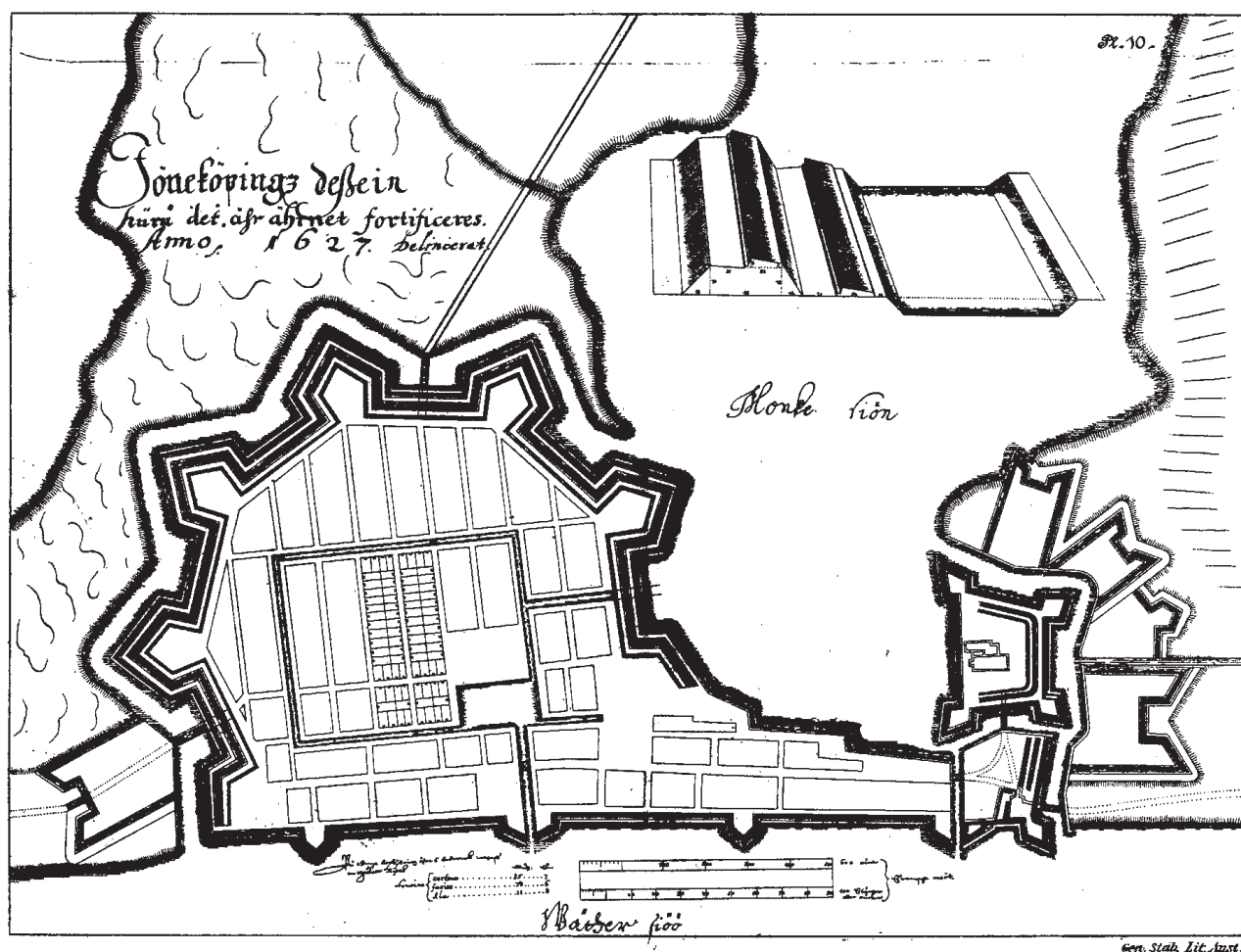
Graven har varit vattenfylld, vilket också förespråkas i dåtidens fortifikatoriska bibel: *Architectura von Vestungen* av Daniel Spechlin (1583). Från 1603 och åtskilliga år framåt arbetade för övrigt en vattenmästare på fästningen (mäster Stefan) med ordnandet av bland annat slottets vattenförsörjning. Tydligt tog, åtminstone till en del, fästningen sitt vatten från graven. Detta var ett praktiskt men

FIGUR 28. Jönköpings slott. Ritning av Hans Fleming? 1605. Krigsarkivet.

FIGUR 29. Jönköpings slott med förborg. Ritning från 1617. Krigsarkivet.

FIGUR 30. Stadskarta från 1620-tal av Heinrich Thomée med planerade försvarsverk. Krigsarkivet.

farligt (och vanligt) tillvägagångssätt, då en eventuell fiende kunde ges möjlighet att strypa fästningens vattentillgång.

Efter kriget 1612 förstärktes befästningslinjen i norr genom bygandet av en förborg (se FIGUR 29), som sträckte sig ända ner till Vätterstranden. Nya fortifikatoriska idéer gjorde sig så småningom gällande, både vad gällde konstruktioner på kärnfästningen och, inte minst betydelsefullt i detta sammanhang, utanverken. Det föreligger även en förslagsritning, förmodligen gjord av Fleming, som visar en viss anpassning till de nya idéerna, åtminstone vad gäller själva kärnfästningen. Vissa nykonstruktioner är här inlagda, allt i syfte att öka eldkraft och skottvidd. Vad gäller utanverken, där de nya idéerna förespråkade en djupgruppering och följaktligen skulle ha inneburit en ganska omfattande om/utbyggnad av redan befintlig vallgrav, tycks av det skriftliga materialet att döma inte några större ansträngningar ha gjorts. Detta sköts tydligen på framtiden. Dock byggdes en palissad runt vallen för att stärka försvaret. De arbeten som här beskrivits företogs huvudsakligen omkring 1600 och något decennium fram i tiden.

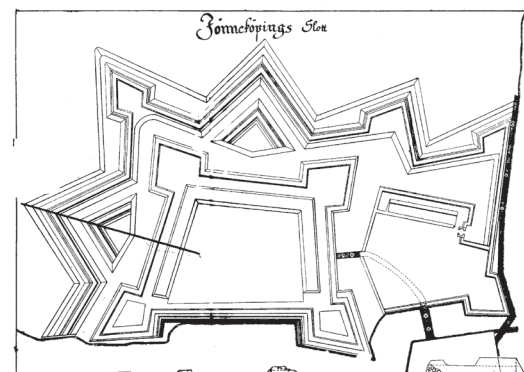
Efter freden med Danmark i Knäred 1613 inleddes som tidi-

gare nämnts en period av relativt lugn för slottet. Ovan omtalade förborg uppfördes dock. På kärnfästningen företogs en del mindre förstärknings- och underhållsarbeten. Problem med materiel och arbetskraft försvårade arbetets gång. Det är vidare under denna period som stadens flyttning till "sandén" öster om fästningen företas, vilket också bidrar till att arbetet på fästningen ibland kommer i bakgrunden. Förslagsritningarna under denna tid är ofta kombinerade stads- och slottsbefästningsförslag. Ett imponerande exempel utgör Heinrich Thomées förslag från 1620-talet (se FIGUR 30). Ritningen visar inte bara stadens befästande, Thomée föreslog som synes även en utbyggnad av slottet med fyra stora utanverk söder och väster om slottet. Längre än till förslagsstadiet kom det sannolikt inte. Vad gäller stadens befästande kom detta att inskränkas till en palissad, "staket", en ringa ersättning för de bastioner och gravar som föreslagits. Thomée hade för övrigt omkring 1625 producerat ett par ritningar som är av intresse, dels en stadsplan och dels ett förslag över slottets befästande.

På stadsplanen är slottet skyddat av *en* grav. Fästningsritningen föreslog en grav, skyddat av en fältvall, det vill säga en framför graven liggande flack vall med betäckt väg. Väster om förborgen föreslogs ett utanverk.

De svenska framgångarna under trettioåriga kriget ledde till en avlastning för Jönköping. Till följd av dessa framgångar började dock Danmark så småningom uppleva hot om total överflygling från svensk sida. Spänningen mellan de båda länderna ökade och följaktligen även intresset för slottets tillstånd. Chefen för det år 1635 inrättade fortifikationsväsendet, generalkvartermästaren Olof Hansson Örnehufvud, upprättade en plan för slottets fortsatta utbyggnad (se FIGUR 31), en plan som gick helt i linje med de då rådande fortifikatoriska idéerna om djupförsvaret. Jämförd med tidigare ritningar innebar Örnehufvuds förslag en kraftig förändring och förstärkning av de yttre försvarsverken. Kärnfästningen omgavs av dubbla gravar – inre respektive yttre grav med mellanliggande vall. I inre vallgraven – södra och västra försvarslinjen – placerades raveliner, det vill säga bestyckade vinklade försvarsverk vars uppgift var tvåfaldig, dels att tillsammans med kurtinmurens artilleri åstadkomma korsande eld mot närmast framförliggande terräng-avsnitt, dels att utgöra hinder mot direkta anfall på kurtinmuren. Vidare framgår av ritningen att ett par yttre bastioner planerades i den västra försvarslinjen. Profilen som medföljer ritningen är lagd från yttre grav – vall – inre grav – ravelin – kurtinmuren. Inre och yttre grav skulle enligt ritningen ha samma djup. Arbetet inleddes efter de riktlinjer Örnehufvud dragit upp. I vilken omfattning de föreslagna verken kommit till stånd har ej stått helt klart. De nu företagna undersökningarna kan till en viss del belysa detta.

1657 då återigen krig utbrutit med Danmark, framläggs en befästningsplan av Örnehufvuds efterträdare som generalkvarter-

FIGUR 31. Örnehufvuds slottsplan från 1636. Krigsarkivet.

smästare, Wärnschiöld. Dennes plan innebär ett radikalt grepp med en återgång till engravssystemet. Huruvida några åtgärder i den riktningen vidtogs var före underökningen osäkert. Frederna 1658/1660 innebär dock en förändrad syn på slottets värde – läget som gränsfästning elimineras och förfallet tar sin början.

I samband med Karl XI:s danska krig framläggs ett förslag av Erik Dahlberg – ett förslag som att döma av det skriftliga materialet dock stannade på pappret.

Därmed inleds en utveckling, som får sin final 1871 då den sista lämningen av slottet rivs.

Fynd

Fyndlista

F1 x 294 y 444	92,10/91,66	
Blyklumpar		
F2 x 294 y 444	91,10/91,66	
Kantbit till kruka, rött lergods. Invändig grön glasyr.		
Utsidan dekorerad med horisontella linjer.		
Fot till trefotsgryta, rött lergods. Invändig brungul glasyr.		
Skärvor till skål, stengods, grå glasyr.		
Dekor av horisontella/vertikala linjer.		
F3 x 294 y 444	92,10/91,66	
Glasbitar. Grönt glas, somliga bitar retuscherade.		
F4 x 294 y 444	92,10/91,66	
Kol.		
F5 x 310,2 y 420,6	88,80	
Botten/kantbit till skål, rött lergods. Invändig brungrön glasyr.		
Dekor av gula horisontella linjer.		
F6 x 325,3 y 446,6	89,60	
Krukskärva, rött lergods. Invändig brun glasyr.		
Dekor av horisontella linjer.		
F7 x 296,5 y 456,5	91,60/91,32	
Krukskärva (buk) med hank, rött lergods.		
Invändig brunröd, utvändig röd glasyr.		
Bottenbit till fat, rött lergods. Invändig rödbrun glasyr.		
F8 x 294 y 444	92,10/91,66	
Spikar av järn		
F9 tillvarataget från källarmur, fängelset. Kalkputs, kalkbruk.		
Lera tillvaratagen från schakt I, norra vallgravskanten.		

Fynden har sedan tidigare registrerats i fornminnesregistret såsom fyndplats under beteckningen RAÄ Jönköping [Ljungarum] 148.

Sammanfattning

Vid undersökningarna av kv Göta påträffades:

1. Yttre vallgrav
2. Äldre byggnadsskede av 1
3. Inre vallgrav
4. Ravelin
5. Nedgrävning
6. Eventuella rester av äldre vallgrav
7. Byggnadslämning
8. Byggnadslämning

1. Yttre vallgraven kunde registreras från Vallgatan i öster till Verkstadsgatan i väster. Nedgrävningen för graven framträdde mycket tydligt, särskilt där denna omgavs av orört material. En iögonfallande konstruktionsdetalj var, att den norra gravkanten klätts med lera i stadgande syfte. Eventuellt kan leran även ha täckt vallen, vars inre sannolikt utgjorts av torv. En karakteristisk detalj var, att leran vid packningen pressats ut i ”tungor”. Den södra kanten var ej lerklädd, då den inte utsatts av trycket från en vall. Gravbotten utgjordes av ungefär samma material som gravkanten. Inslaget av sand tilltog dock mot söder. En rik lerbeförekomst finnes i sluttningarna mot öster mot Jönköpingsdalen och Vättern. Från Vallgatan hade graven en nordnordvästlig riktning. I schakt III vek den av mot väster. Samtidigt med ändringen av riktning ökade gravens bredd mycket kraftigt. Från att under sin sträckning åt nordnordväst (gravbottens mått angivna) ha haft en bredd av 3,5–4 meter ökar den vid övergången åt väster till en bredd av 12,5. Bredden ökar sedan successivt för att vid undersökningsområdets västligaste del uppgå till 16,5 meter. Samtidigt med ändring av riktning förändras gravens djup något. Förändringen är dock så ringa, att det är tveksamt om den är avsiktlig. Gravbotten låg före riktningsförändringen på 91–91,1, därefter varierade nivån mellan 90,7 och 90,9.

En kontroll av gravkanternas lutning gav följande resultat: i sin nordliga sträckning hade gravkanterna (norra och södra) en lutningskoefficient av ca 30°. I området där graven ändrar riktning var lutningen 18–20°, för att därefter åter öka till ca 25°. Troligen är detta ej de ursprungliga värdena, förslitningen under århundradena bör ha gjort sitt till att förändra förhållandena, men relationen mellan de olika partierna torde vara någorlunda oförändrad. Lutningen är sålunda kraftig fram till den punkt där graven ändrar riktning. I detta område blir kanterna flacka, vilket är en naturlig följd av riktningsändringen. Därefter ökar lutningen åter.

2. Från och med schakt IV kan ett äldre byggnadsskede av yttre vallgraven spåras – se schakt IV, VI: andra nedgrävningen. En provgrop i schakt III röjde en nedgrävningskant med lutning åt väster. Ett försök till framgrävning i plan av den undre södra kan-

ten gjordes. Denna var dock relativt diffus. Den syntes tydligare i schakt III, andra nedgrävningen, västra väggen, vilket klargjorde att ingreppet påbörjats här. Början till en västlig begränsning kunde spåras vid västra spontväggen. En nordlig begränsning ges av ett snett fallande lager av sand, vilket bryter klart horisontellt avsatta lager. Profilen, som medföljer Örnehufvuds befästningsförslag från 1636 (FIGUR 31), visar samma djup i inre och yttre grav. Tanken ligger nära till hands att arbetet påbörjats efter dessa riktlinjer, men att planeringen ändrats av en eller annan anledning. Någon längre tid kan dock inte ha förflutit mellan de olika byggnadsskedena, då någon ”gångyta” inte har hunnit uppstå på den ursprungliga botten. Denna ligger på nivån (i sin djupaste del) 88,6–89,0, vilket i stort överensstämmer med nivån i inre vallgraven. Detta faktum stöder tanken om en övergiven primär planering.

3. Inre vallgraven påträffades i kvarterets nordöstra hörn. Gravens absolut sydligaste del skars, varför inte några närmare upplysningar stod att få om dess struktur. Graven kunde istället följas upp i Vallgatan. Den var av samma struktur som yttre gravens norra kant med lermantel och ”tungor”. Dess dimensioner var dock betydligt mäktigare. Gravens botten låg på ca 89,0. Den var alltså ca 2 meter djupare än yttre vallgravens yngre byggnadsskede. Vidare var gravkantens lutning betydligt brantare, 45°, vilket överensstämmer med Örnehufvuds profil.

4. I Brunnsgatan påträffades ravelinens grund, som även den var förstärkt med lera och av samma struktur som tidigare. Någon säker upplysning om dess riktning stod inte att få, varför denna ej markerats på planen. Därav följer att någon lutningskoefficient ej heller har kunnat räknas ut.

5. I schakt I-III påträffades en nedgrävning av sådana dimensioner, att den först tolkades som inre vallgrav. Detta visade sig så småningom felaktigt. Några fynd av sådan art att en datering möjliggörs gjordes ej.

På stratigrafiska grunder kan dock fastslås att den är äldre än det dubbla gravsystemet, då den är klart skuren av inre och yttre grav och förmodligen bortgrävd i samband med schaktningarna för yttre graven (schakt IV-VII).

6. Vid västra spontväggen påträffades en nedgrävning av likartad struktur och storlek och på samma nivå. Sannolikt är det frågan om samma nedgrävning, som här undgått att skadas av schaktningarna för yttre graven, då den ligger något norr om denna. På en odaterad ritning, typologiskt hör den dock till tiden efter 1640, finns runt hela fästningen en dubbelstreckad linje. Hur den skall förklaras är i skrivande stund osäkert. Dess läge sammanfaller dock i stort med nedgrävningen. Eventuellt kan den på något sätt ha samband med äldsta vallgraven, kanske någon form av mindre förgrav. Detta är dock högst osäkert. Nedgrävningen skär klart horisontellt avsatta lager, som alltså är av äldre datum än nedgrävningen. Det är då mer

troligt, att dessa lager avsatts i samband med äldsta vallgraven.

7. I södra delen av schakt III påträffades rester efter en eldhärjad mindre byggnad. Någon relation till skriftligt material har inte stått att få. En datering till 1600-tal är möjlig genom fynd av stengodsskärvor. Anläggningen gör ett mycket isolerat intryck. Inga bebyggelsesår påträffades i omgivningen, såvida den inte är äldre än det yngre vallgravssystemet och har ingått i ett större komplex, som legat inom området för yttre vallgrav och förstörts i samband med schaktningarna för dessa.

8. Även i södra delen av kvarteret (Göta 1, 2) påträffades en del av en äldre byggnad. Inga daterande fynd gjordes.

Grävningarna inom kvarteret Göta var påfallande fyndtomma. Endast ett fåtal fynd gjordes, med undantag för dem som påträffades i samband med byggnadslämningen i kvarterets norra del. Likartade fyndfattiga förhållanden rådde vid undersökningen av de angränsande kvarteren Gåvan och Gångaren.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:	503/72, 1076/73 (Vallgatan)
Beställare:	Byggnadsstyrelsen
Rapportansvarig:	Jan-Gunnar Lindgren & Rickard Wennerberg
Fältansvarig:	Jan-Gunnar Lindgren
Fältpersonal:	Jan-Gunnar Lindgren & Tomas Areslätt
Fältarbetstid:	1973-03-05–1973-05-23, 1974- 03-25–1974-03-30, 1976
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Jönköpings kommun
Socken:	Jönköpings stad
Församling:	Sofia församling
Fastighetsbeteckning:	Kv Göta 1, 2, 3
Belägenhet:	Ekonomiska kartans blad 7E 1a Jönköping
Koordinater:	x 6407235, y 1402350
Undersökningsyta:	Ca 10 000 m ²
Fornlämningsnummer:	137, 148 Jönköping
Fornlämningstyp:	Slott/herresäte
Tidsperiod:	1600–1800-tal
Negativ nr:	XLII:1–533, 534–537, 541–552, 565–569, 1188–1192
Fynd nr:	F1–9
Tidigare undersökningar:	Stadsarkeologiskt Register (SR) för Jönköping nr 59

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Areslätt, T. 1984. *Jönköping*. Medeltidsstaden, 58. Stockholm.
- Claesson, E. 2008. *Kvarteret Harven. Arkeologisk undersökning med anledning av nybyggnation i kvarteret Harven, Sofia församling. Jönköpings stad, RAA 50*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 1993:29. Jönköping.
- Johannesson, E. 1945. Några intressanta ortnamn i Jönköpings stad. *Mäster Gudmunds gilles årsbok 1945*, 37-76. Jönköping.
- Karlson, B. E. 1996. *Bebyggelse i Jönköping 1612-1870: produktion, rekreation*. Jönköping.
- Pettersson, D. 1991. *Arkeologisk undersökning. Slottskapellet, (fornl 50) Jönköping stad*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 1991:19. Jönköping.

Otryckta källor

- Engkvist, S. Jönköpings slott. Manus till stadshistorisk utställning.

Arkiv

- Jönköpings läns museums antikvarisk-topografiska arkiv.
Krigsarkivet, Stockholm.

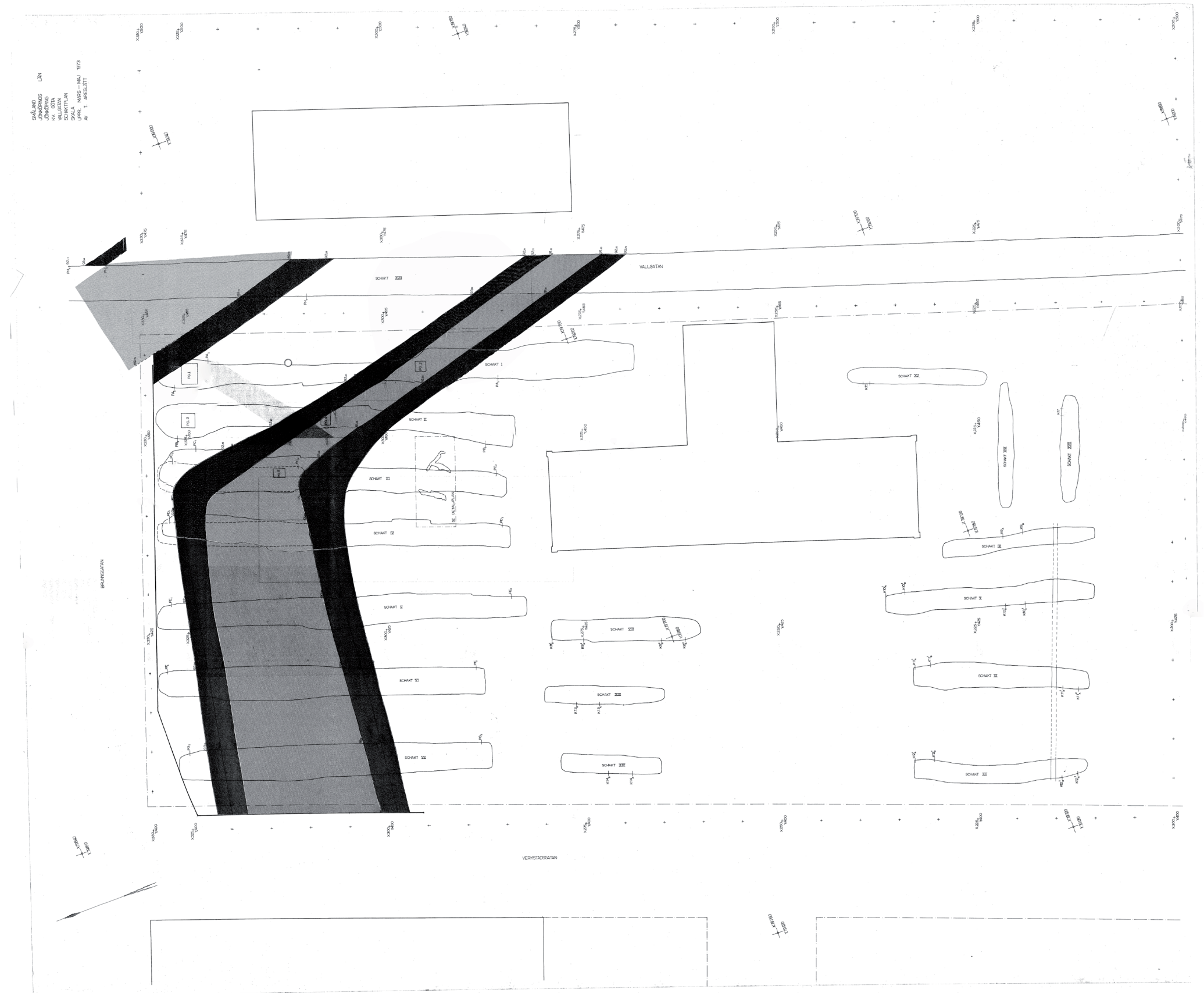
Kartunderlag

- Karta över Jönköping i 11 blad. Upprättad år 1948 av stadsingenjör W. Norsander.
- Lantmäteriets söktjänst:
Jönköping, 06-JÖS-2, 1658.
Jönköping, 06-JÖS-1, 1757.
Jönköpings stad från Ljunggrens atlas, LJ-147, 1855.

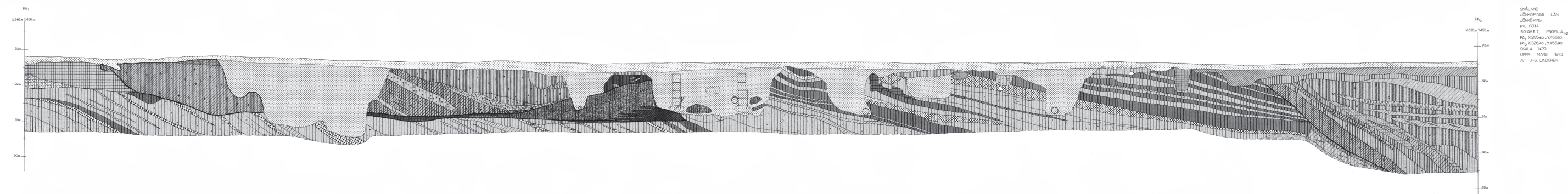
Figurförteckning

Figur 1. Kvarteret Götas belägenhet	4
Figur 2. Östra delen av kvarteret Göta från SSV	5
Figur 3. Kvarteret Göta i relation till slottsområdet	6
Figur 4. Fängelset i östra delen av kvarteret Göta	7
Figur 5. Detalj av Norsanders stadskarta från 1948	8
Figur 6. Detalj av avbildning av Jönköping 1690	9
Figur 7. Jönköpings slott i relation till dagens stadsplan	10
Figur 8. Översikt över arkeologiska undersökningar före 1973	11
Figur 9. Foto av modell av Jönköpings slott	12
Figur 10. Översikt över arkeologiska undersökningar i kvarteret Göta	13
Figur 11. Del av profil B	16
Figur 12. Översikt över schakt och profiler i kvarterets norra del	17
Figur 13. Norra vallgravskanten i schakt IV	20
Figur 14. Södra vallgravskanten i schakt V	21
Figur 15. Schakt VI	22
Figur 16. Södra vallgravskanten i schakt VI	22
Figur 17. Södra kanten av yttre vallgraven	23
Figur 18. Översikt över schakt och profiler i kvarterets mellersta del	24
Figur 19. Del av ravelinen synlig i Vallgatan	25
Figur 20. Översikt över schakt I-IV	25
Figur 21. Översikt över schakt och profiler i kvarterets södra del	26
Figur 22. Östra murpartiet efter byggnad, schakt III	27
Figur 23. Undersökningsområdet vid fängelset 1974	27
Figur 24. Källarmur efter fängelset	28
Figur 25. Detalj av stadskarta från 1658	28
Figur 26. Slottskarta från 1757	29
Figur 27. Detalj från Ljunggrens atlas från 1855	30
Figur 28. Jönköpings slott 1605	31
Figur 29. Jönköpings slott med förborg 1617	31
Figur 30. Stadskarta från 1620-tal av Thomée	32
Figur 31. Örnehufvuds slottsplan från 1636	33

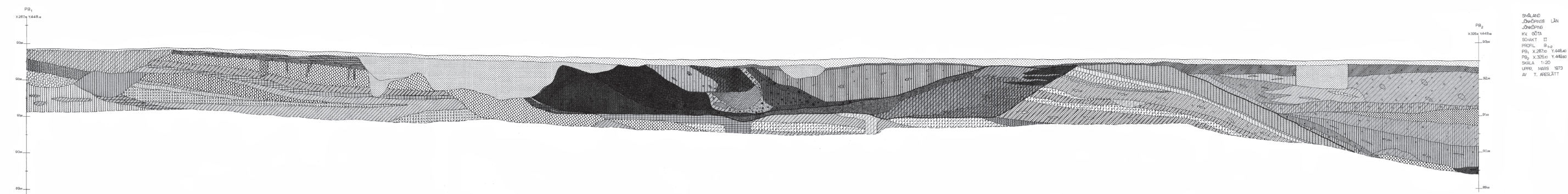
Plan- och profilritningar, kvarteret Göta

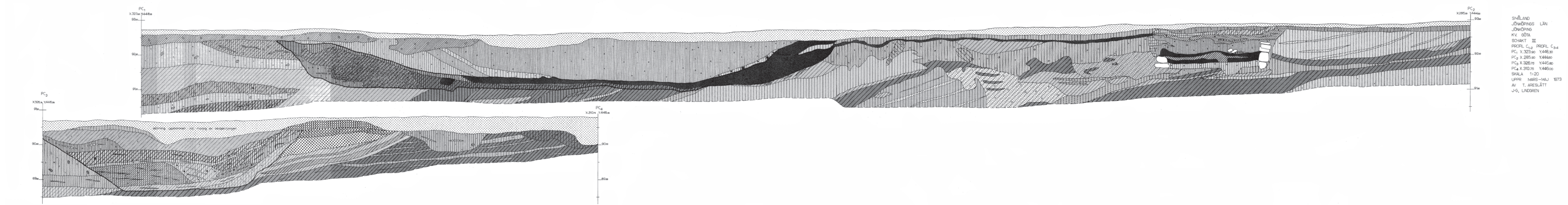
FIGUR 1. Översiktsplan över norra och mellersta delarna av kvarteret Göta från undersökningstillfället 1973. Originalet är flera meter stort och har scannats in, varvid vissa förändringar skett. Fri skala.

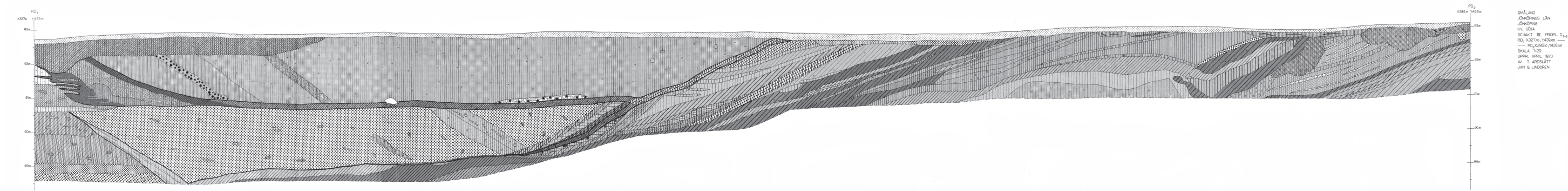
FIGUR 2. Profil A i schakt I från öster. Fri skala.

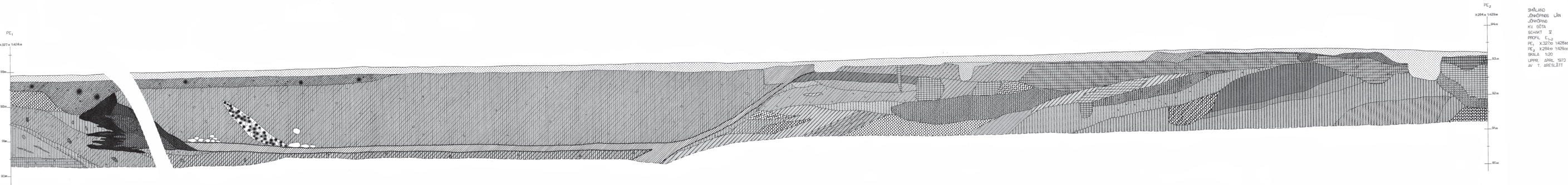
FIGUR 3. Profil B i schakt II från öster. Fri skala.

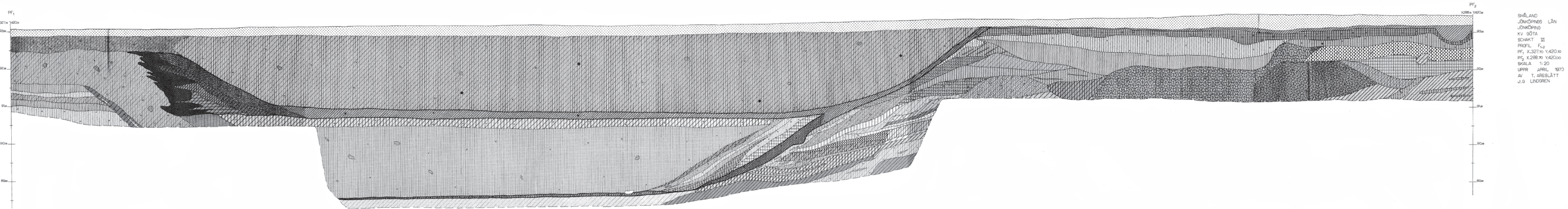
FIGUR 4. Profil C₁₋₂ och C₃₋₄ i schakt III från väster. Profil C₃₋₄ är dragen något längre väster än C₁₋₂. Fri skala.

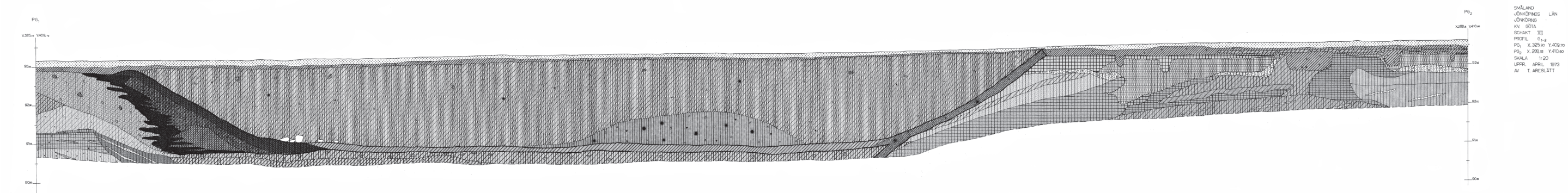
FIGUR 5. Profil D i schakt IV från väster. Fri skala.

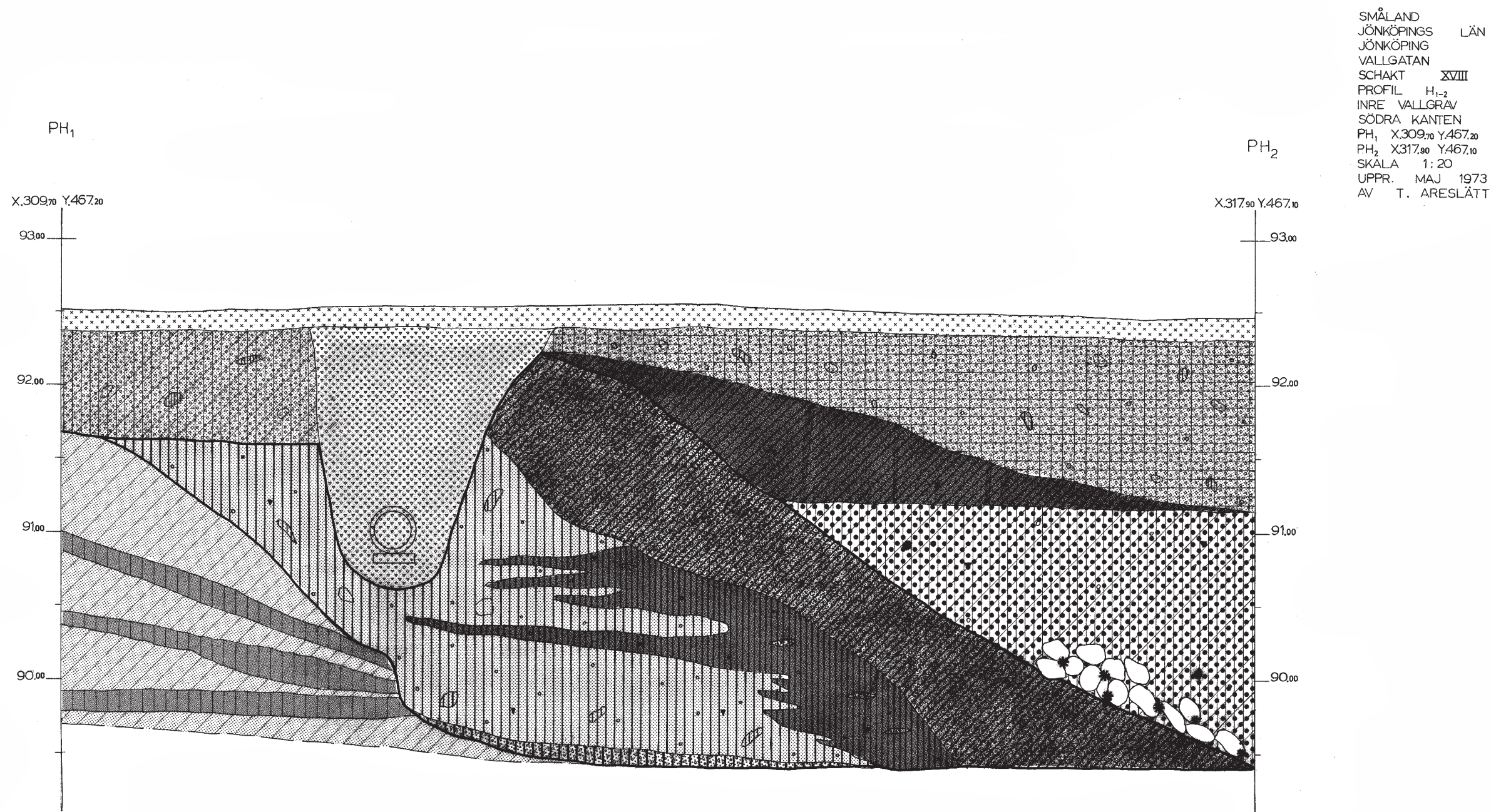
FIGUR 6. Profil E i schakt V från väster. Fri skala.

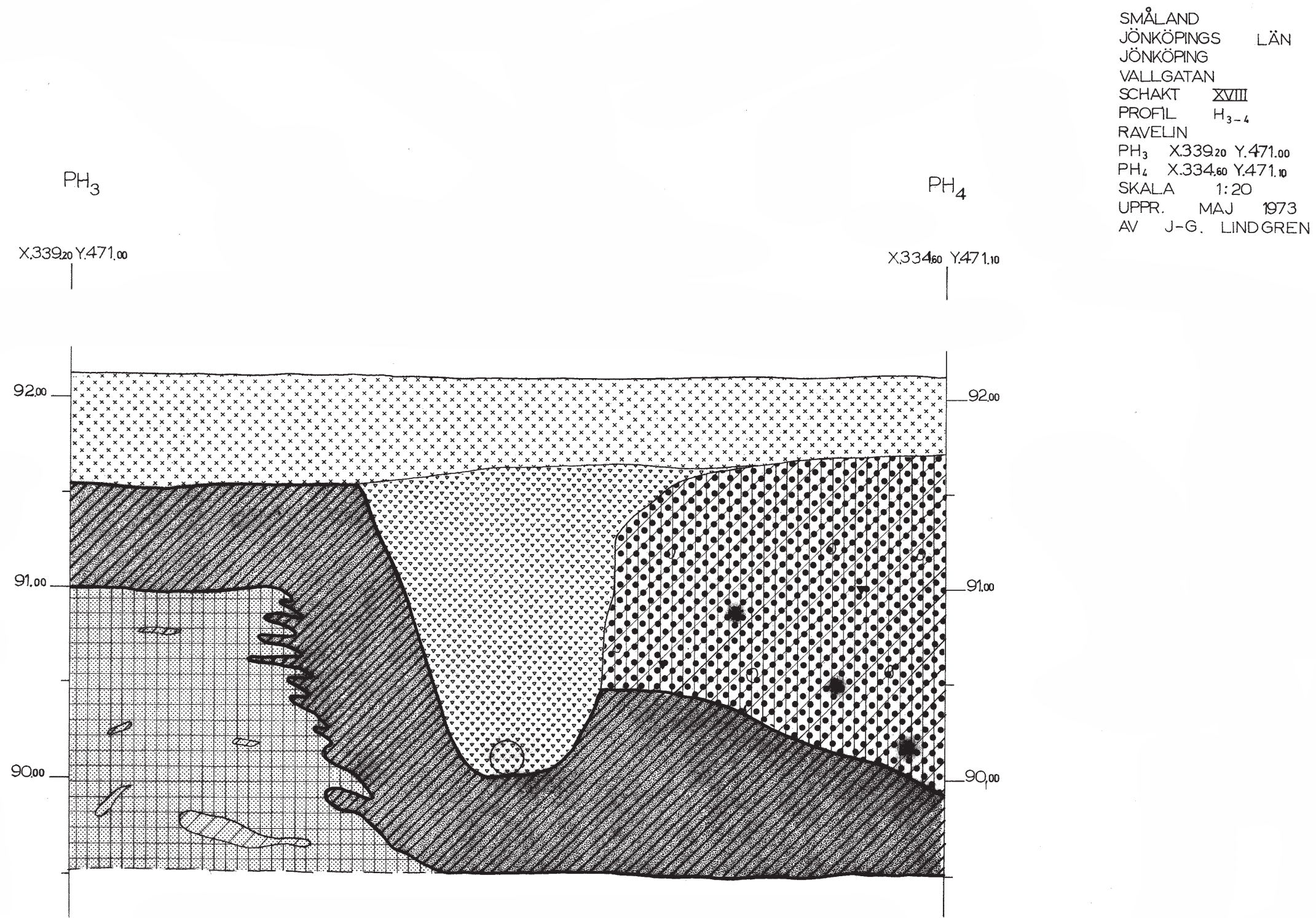
FIGUR 7. Profil F i schakt VI från väster. Fri skala.

FIGUR 8. Profil G i schakt VII från väster. Fri skala.

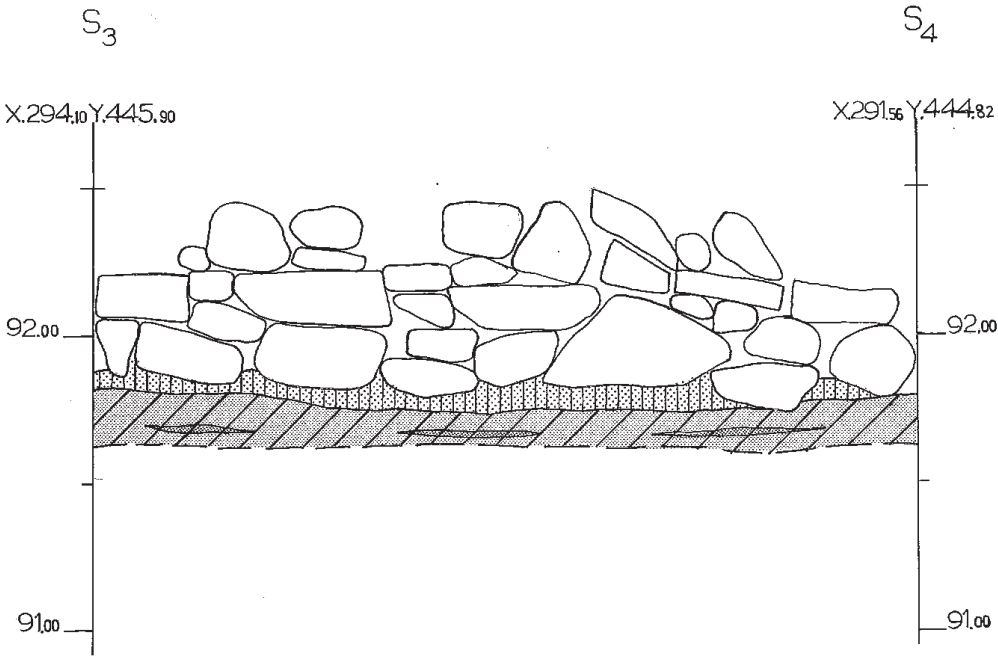
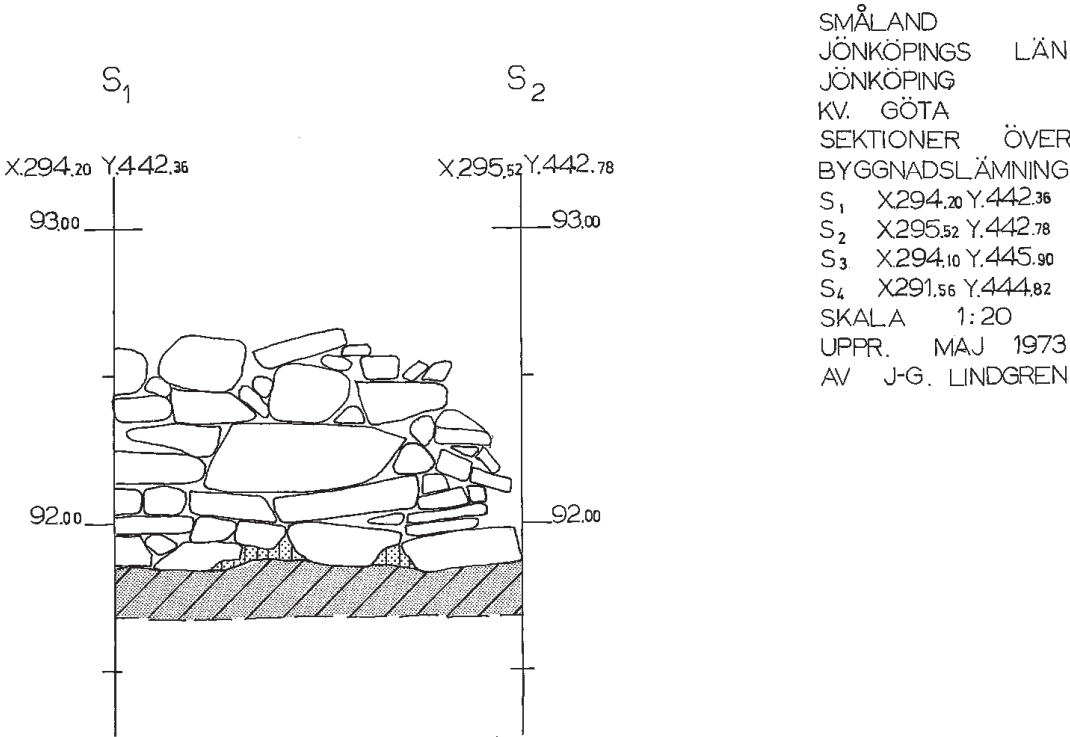
FIGUR 9. Profil H₁₋₂ i Vallgatan, schakt XVIII från öster. Profil av inre vallgravens södra kant. Fri skala.

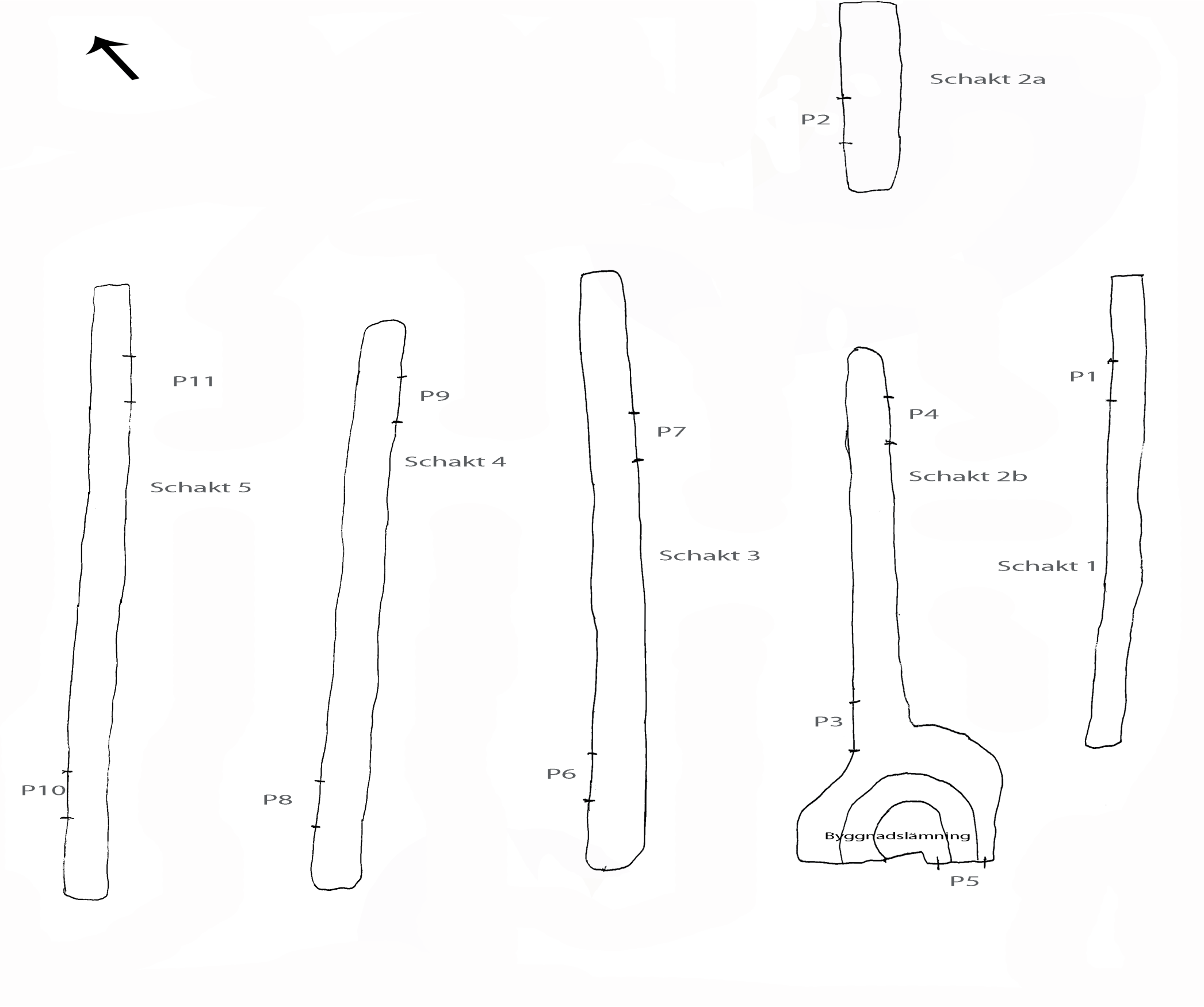
FIGUR 10. Profil H₃₋₄ i Vallgatan, schakt XVIII från väster. Profil av ravelin. Fri skala.

FIGUR 11. Plan över byggnadslämning i södra delen av schakt III. Norr är mot nordväst på planen. Fri skala.

FIGUR 12. Profil S₁₋₂ och S₃₋₄ av byggnadslämning i södra delen av schakt III. S₁₋₂ är från OSO, medan S₃₋₄ är från VNV. Fri skala.

FIGUR 13. Plan över de schakt och profiler som upprättades i södra delen av kvarteret Göta (Göta 1, 2) vid undersökning 1976. I södra delen av schakt 2b framkom del av en byggnadslämning. Fri skala.

Kv Göta nr 1
Plan
Skala 1:20
Uppr.TA

FIGUR 14. Plan över byggnadslämning i södra delen av schakt 2b (i Göta 1, 2).
Fri skala.

1973–1976 genomfördes omfattande arkeologiska undersökningar inom kvarteret Göta på Väster i centrala Jönköping. Undersökningarna gjordes inför uppförandet av de statliga verksbyggnaderna, idag Skogsstyrelsen, respektive Jordbruksverket.

Inför undersökningarna kände man till att lämningar efter fästningsverken av Jönköpings slott kunde finnas inom kvarteret. Jönköpings slott började uppföras i mitten av 1500-talet och slottet och omgivande utanverk genomgick stora om- och utbyggnationer innan de sista resterna av slottet schaktades bort under 1870-talet.

Misstankarna visade sig stämma och stora partier av slottets utanverk med yttre och inre vallgravar, samt ravelin framkom vid undersökningarna. Även rester av byggnader påträffades, men i allmänhet var undersökningarna praktiskt taget fyndtomma.

